

MODRA
PTICA
LETO
XI.

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 2. ŠTEVILKE

JANUAR

Josef Hora: Smrt zakoncev Pivodovih

Ivo Brnčić: Ob polemikah okoli Cankarja

Milena Mohoričeva: Bežna srečanja

Razno

SMRT ZAKONCEV PIVODOVIH

JOSEF HORA

(Konec)

Zdelo se mu je, da mu to oko ukazuje, naj stopi bliže, zato se je približal in sedel na stol poleg postelje. Široki tetin obraz je s strašnim trudom vzdrhtel, toda mišice je niso ubogale.

»Nihče mi ni niti pisal, da si bolna!« je rekel Jindřich in se sklonil nad njo, kakor bi hotel s površine širokega, na blazini brezmočno potapljajočega se obraza tete Terezije prečitati neznan potek dogodkov, ki so mu jih zatajili previdni sorodniki.

Na hrbtu je začutil nevljudne, skeleče poglede. Toda ni mu prišlo na misel, da bi se obrnil. Videl bi bil Matijo, kako sovražno potresa s ščetinasto glavo in suhe, nemirne ustnice Terezijine sestrične, kmetice, ki so je sorodniki nazivali žolta Lida. Ozek jezik je z avtomatičnim premikanjem neprenehoma namakal kmetičina usta, izsušena od dolgotletne nenasitne radovednosti. Takole ji je plesal po ustnicah vedno, kadar koli se ji je obetal nepredvideni dobiček in so slučajne zapreke ogrožale uspeh njeni lakomnosti.

Njena še vedno deviška, debelušasta hči Liduška je stala za materjo kakor na diletantskem odru in iz sivih, kakor v blatu namočenih oči, ji je lezlo bedasto dolgočasje. Treba je bilo glasnega krika, zamolklega mukanja lačnih krav in svarilnega sikanja mleka na peči, da se je prebudila iz dremavice, v kateri je tonilo njeno neuporabno, po vsem okraju od ženitbenih mešetarjev ponujano telo. Matijev pegasti kratkohlačnik si je vneto cuzal palec in ko ga je oče klofnil, je v kotu poizkušal odpreti predal široke omare za perilo.

A žolta Lida je opazila njegovo brskanje in ga za uho odvlekla od omare. Vsi so drug drugega sražili in niso dovolili, da bi se predčasno plenilo premoženje, ki je čakalo na dediča.

»Tetica, ali me slišiš?« je ponovil Jindřich. Tetina glava se je premaknila, njeno oko, doslej polno suma, se je skoro prirodno nasmehnilo in na veliko presenečenje vseh sorodnikov so se razklenili prsti Terezijine roke, ležeče doslej na pernici kakor posušen, od sonca zvit javorov list. Žolta Lida je takoj nemirna stopila k postelji, Matija, naježen kakor petelin, ji je sledil. Oba sta razumela pomembnost Terezijinega giba, v katerem so videli več kakor nebogljen poizkus pozdraviti Jindřicha.

»Rezi, ali ti je boljše? Ko bi le Bog dal!« je zaječala Lida in v očeh ji je vztrepetalu odurno upanje, da bo sestrična vendarle za nekaj časa preživela Pivodo. Mogoče, da se ji še za nekaj dni vrne oblast nad jezikom. Matija pa se je tega strahopetno prestrašil in očitajoče pogledal od Terezijine postelje na brezmočno hropeče bratovo telo. Moški umirajo

preje, se mu je v možganih posmehovala temna misel. Mučili so se, pili, letali za kijkljami, zapravljali svoje moči, na, in sedaj imaš! Umrli boš in ošabna Rezika bo dedovala z nami še na smrtni postelji.

Jindřich je prijel za oživele list tetine roke. Terezijini prsti so mu padli v dlan kakor prsti spečega. Pogledal je na njihove porumenele nohte, na ozki prstan, ki ga je nosila od mladosti in mu je prišlo na misel, da so ohlajeni, umazani rubin skalile mrzlice, ki so dirjale skozi to roko, ne sedaj, ampak že davno, že takrat, ko je še kot deček hodil na posestvo in so ga topli tetini poljubi vabili in vznemirjali s svojo naglo nerazumljivostjo.

Za oknom je visel zaprašen bršljan, večni zastor med čemernim tetinim molkom in svetom. Poševna svetloba, ki je le s težavo prodirala skozi, je še bolj rdeče barvala Matijeve ščetine, napenjala in širila skustasto kožo zavaljene Liduške in dajala njeni materi, ki je brbljala pri postelji molitev za umirajoče, podobo volkulje, ki je izmučena od vročine.

Tetino ebenovinasto oko je obtičalo na Jindřichu. Lesketalo se je nezno kakor svetloba na stropu jetniške celice. Skozi njega so se podile nekake zvijačne, vohunske misli, ki so stiskale glavo z železnim obročem in mešale v Jindřichovih možganih resničnost s snom. S snom, ki je vodil Jindřicha in Sonjo skozi goščavo gozda, s snom, ki jo je pustil, da je zginila na nočnem jezeru, njega pa pripeljal sem k teti Tereziji, vsej sivi in hudobnih oči, s sekiro, skrito pod krilom. On sedi tu, kakor je sedel ob Sonjini postelji, čas zopet beži z mušjim brenčanjem, beži, brni in se zapleta v nevidno pajčevino, zvija se in brni kakor dogorevajoča žarnica.

VIII.

»Kakšen nered je tu!« je v kolnici zabavljaj Matija. »Le poglej, rja požira tisoče! On je vedno hodil hot!, ona pa hij!« in vse sta imela v glavi, samo posestva ne.

Premetaval je orodje, brcal pluge, prevračal brane, majal sestavne dele sejalnih strojev, s palico odgrebal prisušeno zemljo; z vsega je dihala plesnoba, spominjala na sobo dveh umirajočih in gledala iz pohlepni Matijevih oči. Na podstrešju kolnice je visela preperela mreža, že davno nerabna in vse je bilo tukaj nerabno, zgubljeno za ljudi, vse je ležalo v zavetju groba, krog katerega hodijo celo tatovi v velikem ovinku.

»Če ni že toliko let gospodaril, ali se ne bi bil lahko spomnil na potrebnega brata? Ali ni, Jindřich, tudi tebi samemu žal, da gnezdijo tod samo lastavice in netopirji? Jezus Marija, ali bi strpel, da ti v hlevu ne bi mukale krave, da ti v konjušnici ne bi kopitali konji in da bi dvorišče ne bilo polno ljudi in živali? Ali sta ta dva človeka sploh spadala na posestvo? Ko pa ni niti otroka...

Matijev sinček je našel staro omelo, ga zvezal z vrvico in se na svo moč trudil, da bi ga privezal staremu psu na rep. Volčjak se mu je potrpežljivo izmikal, ko pa je imel te igre zadosti, je skočil v fanta, zarenčal in pobegnil. Pegasti paglavец se je ustrašil, se zvrnil na hrbet in zaječal kakor odojek.

»Tegale psa bomo prodali. Kdo ga bo hranil? Še stekel bi,« se je obrnil Matija k Jindřichu.

»Zakaj neki?« mu je odgovoril. »Še nikogar ni ugriznil, le naj dosluži,« je dejal Jindřich in Matijevo vprašanje ga je opomnilo, da je tudi on dedič in da ima pravico odločati ne samo o psu, marveč tudi o razsušenih vozovih in o orodju, po katerem so se lačno plazile Matijeve oči.

Toda takoj je močno zardel.

»Glej jih no lakomneže, pred smrtjo so se zbrali, da bi pazili drug na drugega in si izračunali vsak svoj delež. Njihova sorodnika se tam poleg borita s smrtjo in kmalu bi bil še jaz začel trgovati z njunim posestvom.«

»Saj se bova tako morala dogovoriti, Jindřich,« je ponovno začel neutrudni ščetinec. »Tudi ti moraš misliti nase, saj vendar veš, da jima ni zdravnik niti tedna prisodil. V tem času se pa lahko marsikaj zgodi. Sedaj grem s fantom domov in bom poslal ženo sem, da popazi. Pravim ti to odkritosrčno, ker si poštenjak. Žolta Lida bi nama pošteno zagodla. Le poglej tej njeni debeluški na prste. Na njih ima že tri prstane, ko pa je prišla sem, ni imela niti enega. Da veš, Rezini so. Od tvoje tete. Ko bi le mogle, bi si celo posestvo vtaknile pod kijkljo.«

Gobaste Matijeve nosnice so se odpirale od pohlepa kot škrge. Jindřich je otopel in mu ni nasprotoval. Po Sonjinem odhodu je videl vse v megli in tudi umiranje tete Terezije se je v njem mešalo s težkim snom tiste noči, ko je odhajal iz Prage, da bi v tej hiši počakal odgovora na nekaj svojih prošenj za novo službo. Toda stric, v čigar priprošnjo je vnovič upal, je ležal v agoniji skupaj s teto. Lačne oči sorodnikov so ga pa učile, da smrt enega prinaša korist drugemu in da češče kakor jok spremlja ples ljudi čez prag življenja.

Nad vrtom, ki se je plaho skrival za bel oblaček jabolčnega cvetja, je gostolel škrjanček kakor nora zvočna raketa. S poti od vrta h gozdovom se je pred očmi razgrinjala izhlapevajoča zemlja, ki se je kar kadila od megle med visoko vodno travo in od sveže navoženega gnoja na njivah. Stari Honda, kravji pastir je z zakrivljeno palico hodil po mejah in z odprtimi, brezzobnimi usti gledal Jindřicha.

»Da, da, mladi gospod, vsi homo morali. Sami smo si uredili vrt zadnjega počitka. Pivoda, vaš stric, so tam nasadili lipe, le pogledjte, kako so že zrastle. In doktor, mislim vašega očeta, vsi so že odšli tja. Tudi njega že senčijo tele lipe. Tega menda še ne veste, da sem po njem dedoval. Hondove roke, tresočče se od hribovske zime, garanja in žganja, so segle v globoko beraško malho in izvlekle oguljeno flavto. Niti zaklopnice se niso več svetile, čeprav je sijalo sonce. »In koliko sem se naigral na njej. Krave so se navadile in so obračale glave. Zdaj pa igram samo še včasih. Ko pihnem, mi začno teči sline; dlesna so se mi zmečala. Pa kako je zdravil doktor, vaš oče, ali veste? Medicina« je rekel. »Vsak večer pridite v kuhinjo, da se najeste. Kakšna medicina neki za vas, oče.«

Pokopališče je bilo sto korakov odtod. Ko je Jindřich stopil v senco lip, je zaslišal za seboj trepetajoči glas flavte. Oglasila se je hripavo, nato se je izvil iz nje zmeden, čist glas, se zagnal kakor bi hotel pregnati umikajoče se megle, nato pa se je zlomil v kratkem, smešnem zavijanju in utihnil. Na pokopališču so peli ptiči.

Teh nekaj glasov je zadostovalo, da se je vsega zavedel: kako radoveden je bil nekoč, zakaj ima oče rad žalostno, samotarsko igranje na flavto ob meglenih večerih, kako je nekdanj blodil krog jezera, skritega v gozdovih in med hribi, kako so ga privlačevale luči vlakov, drvečih v hrupna mesta... Kako si je očital nerazumljivo veselje, ko je bil potrjen

in je zagledal morje. Kako je zavidal mornarjem na veliki križarki in si želel videti pomorsko bitko, toda mesto nje se je iz oljčnih gajev oglašalo petje čričkov, odgrinjalo temo v vojni noči in iz možgan, polnih sladkih in mogočnih slutenj.

Dom, smrt staršev, Praga. Z očmi je videl velike, nemirne množice na ulicah, toda na celem telesu, na rokah, možganih in na stisnjenih prstih je čutil težo dlani sive pisarne, v kateri so poskakovali kakor našopirjeni vrabci prsti strojepisk po pisalnih in računskih strojih.

Med drevjem se je zasvetil modri pas, poln sonca. Zopet je stal ob jezeru, o katerem je toliko pripovedoval Sonji. Sam in brez nje. Kar dihati ni mogel, toda ne od groze, da ni več njegova. Kakor da bi s tihega jezera preletel na njegov obraz krut, ravnodušen smehljaj: Saj sem jo ljubil in jo imel. Zahotelo se mi je je in imel sem jo. Strop pisarne se je podrl, podrl se je tudi strah pred življenjem, kaj na tem, če močnejši jemljejo slabšim delo in kruh, svojim dnevom sem vzel vse več. Ne le Sonja, vse mesto je bilo moje, odpiralo se je v omotici svojih luči, udarcev, godbe in teme pred mano, ko sem pa stal ob ležeči Sonji, iz katere je vzel zdravnik življenje, je bilo tisto, kar je teklo, kri celega mesta in z njeno materjo je prišla k meni vsa previdnost in ravnotežje njegovega reda, vsa treznost njegovega razuma, brez fantazije in usmiljenja.

Jindřich se je spomnil na koncert, ko sta bila skupaj s Sonjo. Godbo je sprejemala s čustvom in gradila na njej svojo prebujeno ženskost. Konec je, ji je dejal in videl kako težko se je zdramila, toda nato se je začela smejati in v dežju smeha so padali z nje vsi glasbeni stavki, vse zvočne besede, hipnoza se je zgubila in obraz, ki je bil na koncertu podoben vsem ostalim, je zopet dobil svojo prejšnjo podobo.

Zrl je na vodno gladino in zdelo se mu je, da je očetov in materin grob, odslovitev Jindřicha Hodine iz urada, njegova ljubezen do Sonje in njen konec lesketajoča se slika, katere podobnosti so bile nekoč v njem, toda izplavale so iz njega in žive sedaj samostojno, tuje življenje, v katerega gleda kakor v tuje zrcalo.

Bila je že tema, ko se je vrnil domov. Pod nogami mu je zacvilil volčjak. Šel je v kuhinjo in odrezal psu velik kos kruha. V bolniški sobi je brlela majhna oljnata svetilka. Stric je hropel od težkega dihanja, tetina roka je brezmočno počivala na pernici. Njena sestrična ji je ravnala blazino in rekla Jindřichu:

»Matija je odšel. Le ne poslušaj ga. Ne more nič od grde bojazni, da Pivoda ne umre prej od Terezije in da ga ne bi pripravili ob delež. Najraje bi videl, da bi pogoltnil vse sam in Pivodovo sorodstvo. Kakor da ne bi, rdečelasec sam imel vsega več kot preveč. Še prstane je iskal, lakomnež.«

»O hranilnih knjižicah je tudi nekaj pravil,« je Jindřich mrzlo švrknil sorodnico.

Lida je mlasknila z jezikom, se po kokošje otresla in oči so se ji ohladile od suma.

Podprla si je z rokama boke in zamežiknila:

»Umazanec umazani! Sam bi še z živega Pivode odvlekel pernico, malo je manjkalo, da ni voza prodal Dolinarju v mlin, sedaj pa še o meni takole? Le počakaj! Ti, Jindřich, pa pomni da moraš z menoj držati. Mi smo Rezino sorodstvo, on pa naj nas v uh piše. Reza ni napravila nikake oporoke, zato bomo dedovali po postavi. Vse knjižice, ki

sta jih imela, so pri notarju. Da boš vedel in se ne boš bal. Grem še k Novakovim na majhen razgovor, bom že poslala sem Liduško. Večerjo imaš v kuhinji.«

»To je čudno, kaj ne!« je dejala debela sestrična, ko se je vrnila od bolnikov v kuhinjo.

»Kaj?« je vprašal Jindřich.

»No, nič. Da oba hkrati.« Zazehala je in nadaljevala: »Niti živela ništa skupaj, sedaj pa...«

Sedla je nasproti Jindřichu, se naslonila ob rob mize in prsi v nezapeti obleki so se razlezele po njej. V sivih, mokrih očeh so ji plavale lene, nadležne misli. Jindřich je kadil in božal po ušesih lenega, rjavega volčjaka.

»V Pragi baje vse ženske kadijo« se je vnovič oglasila sestrična.

»Nekatere že«, je dejal Jindřich.

»In v vsaki ulici je kino...«

»Skoro. Hodiš rada v kino?«

»Ne vem. Vedno mi gre na jok. Ampak v Prago bi šla rada. Magari v službo.«

»Zakaj neki v službo? Saj imate vendar hišo. Poročila se boš.«

»No ja...« je vzdihnila Linduška, pogledala nezaupljivo na Jindřicha, segla na vrat, našla nezapet gumb in se zapela. Nekje globoko v njej so plavale tople misli, ji počasi lezle v lene oči, tu pa so se njihove stopinje gubile kakor oddaljene luči v megli.

Jindřichu so pripravili posteljo v eni od dveh sob v prvem nadstropju, ki so bile še zatohlejšje kakor pritličje. S težavo je napol odprl okno, toda ga je takoj spet zaprl, ko je udaril ob steklo netopir. Potem, ko je že dremal, je oživila krog njega tema. Tla so škripala, kakor da bi nekdo hodil po prstih. Popolnoma jasno je razločil korake, kako se zdaj pa zdaj ustavljajo, kot da bi človek, ki se plazi po sobi poizvedoval, če že vsi spijo. Potem so koraki utihnili in oglasilo se je šepetanje nekaj ljudi. Zaslíšal je tih, toda v temi daleč slišen zvok iz sosedne sobe, v katero so vodila samo na kljuko zaprta vrata. Zdelo se mu je, da sta se dva prsta dotaknila klavese pianina, ki je tam stal. In zopet je nekdo zašepetal, zaškripala so tla. Tiktakanje ure nekje za steno je nenadoma začelo meriti čas.

»Črv bo« si je dejal Jindřich, »vse tu razpada. Vidva spodaj bosta pravočasno umrla.«

Toda volja ni mogla premagati tesnobe zaradi nočnih glasov. Segel si je na čelo, bilo je potno. Srce mu je bilo glasno, da ga je včasi slišal bolj kakor črva. Polagoma se je dvignil in na misel so mu prihajale vse pripovedke iz mladosti, s katerimi ga je babica tako rada zabavala. Njen oče je bil oskrbnik pri knezu, stanovali so pa v oddaljeni hiši za vrtovi. Po žetvah je nosil domov denar za žito in ga spravljal v železno blagajno v spalnici. Često je minilo nekaj dni, preden ga je odnesel v knezov fond. Nekoč je zopet prinesel vse polno zlatnikov in srebrnikov, za več tisoč. Denar je prinesel, sam je pa odšel v gostilno kvartat. Oskrbnikova žena in hčerka — to je bila babica — sta ostali s služkinjo sami doma. Zaklenili sta se v spalnico, zaprli oknice in legli spat. Toda komaj uro potem ju je dekla zbudila in vse tri so v grozi prisluškovale udarcem na okna. Tatovi so izvedeli za oskrbnikov odhod, izdrli železne mreže v pritličju na spalnici, ki je vodila na vrt in z okovanimi navori razbijali

oknice. »Mama«, je pripovedovala babica, »je najprej z nama klečala in molila. Ko pa je počila oknica in se je v odprtini pokazala kosmata roka, segajoča po zapahu, je vzela mati z omare nabit samokres, ugasnila luč in ustrelila v okno. Toda to ne bi bilo nič pomagalo, ko se ne bi bil ravno takrat vračal oče z gozdarjem, ki sta tatove s streljanjem prepodila.« Zjutraj so našli za vrtom krvave sledove, tatov pa le niso dobili. Mladi dekli so čez noč osiveli lasje.

Radost in ljubezen nas napolnjujeta do vrha. Ko sta v nas, se nikoli ne spominjamo preteklih krasnih dni. Toda strah, zlo in groza iščejo zaveznike, vedno hočejo biti razmnoženi in nas silijo na kolena s strašnimi podobami iz preteklosti, ki nam jih zvijačno vsilijo.

V trenutku, ko se je Jindřich trudil, da bi se spomnil, kam je položil vžigalice, se je razsvetlilo okno, mesec je izmed oblakov vrgel v sobo pramen svetlobe. Vse reči in predstave so takoj onemele in Jindřich je zaspal.

IX.

Valovi nočnega čutja so se daljšali in ga odnašali v nemirne pokrajine sanj. Peljal se je v vlaku z ljudmi, ki so govorili v neznanem jeziku in jih je razumel. Skozi odprto okno je pihal v kupe topel, slan veter in nasproti njega je plešast mož pripovedoval mladi ženi v rumeni obleki o morju. Nato je bil v kupeju že čisto sam z mlado ženo in bobnenje vlaka, ki je vozil skozi tunel, je dušilo sleherno njeno besedo. Njene roke so se znašle v njegovih in Jindřich, ne da bi slišal njen glas in ne da bi v temi videl njen obraz, je poznal po utripanju v njenem zapestju, da je to Sonja. Toda že nista sedela v vlaku.

Bredla sta vodo po plitvem nabrežju in lovila plavajoče vejice cve-točih oleandrov. In zopet je bila tema, Sonja je zginila, tipal je z rokami pred seboj in šepetal: Kje si Sonja, zakaj ne razsvetiš? In zopet je bilo svetlo, od visokega mola je plula bela ladja in Jindřich je razumel, da je med stotinami ljudi, ki migajo in mahajo s palube, tudi ona. Niti najmanjše žalosti ni čutil, ko je ladja zginila za skalnatim rtom.

Zjutraj so se vzbudili v njem nekaki tihi odmevi pozabljenih sanj. V sobi poleg so se oglašali koraki. Tiho je vstal in ko se je ogrnil s stričevim županom, je nalahno odprl vrata. V stožcu sončnih žarkov, polnem plavajočega prahu, je klečala njegova sestrična Lida in sredi te mlečne poti poizkušala s svežnjem ključev odpreti razsušeno pisalno mizo, ki so ji na zelenem platnu rjavele majhne lise od črnila. Po golih Lidinih mečah je polzelo sonce kakor voda, plavajoča v loncu na skuti. Širok živalski hrbet se ji je nalahno premikal, ko je obračala ključe v ključavnici, ki se nikakor ni dala odpreti.

Jindřich se je pomaknil od vrat in obstal. Sestrična, zamišljena v delo, ga ni slišala. Radovedno je čakal na izid tatinskega početja. Glej no, tudi tale topoglava stvar je oživila, roke se ji tresejo od lakomne radovednosti. Končno se ji je le posrečilo odpreti miznico in iz polne pesti papirja se je izsipal rumeni prah, ki se je v soncu razlezel in ji uhajal v odprta usta. Zakašljala je in posegla z mesnato roko globoko v miznico ter končno vendarle privlekla na dan majhno škatlico, v kateri je zažvenketal denar.

»Kaj delaš?« je dejal Jindřich za njenim hrbtom.

Prestrašeni Lidi je padla iz rok kovinasta skrinjica, stari dukati in zlat avstrijski in tuji denar, ki ga je stric zbiral, se je z žvenkom raztresel po tleh in risal stezice po prahu.

»Jezus, Marija« je zajejala sestrična in gledala Jindřicha kakor zasačena mačka.

»Zakaj to delaš? Ali ne moreš počakati? Ne veš, da je to stričev denar?«

Vsa potna od truda in presenečenja, umazana od starega, dvignjenega prahu, ki ji je v potu lezel po okroglem licu, je stala pred njim samo v srajci in v krilu, kakršna je odšla po stopnicah, domnevajoča, da Jindřich še spi in je težko lovila misel. V njenih umazanih očeh ni bilo niti trohice sramu radi smešnega, umazanega obraza, radi srajce, ki ji je padla z ramen in ji odkrivala balonaste oblike prsi, niti radi tega, ker je bila zasačena pri grdem stikanju, kazala je samo zadrego živali, zagnane v kot, ki ne ve, kod bi pobegnila.

»Ali ve mati o tem?« je vprašal Jindřich.

»Ne ve in bog ne daj, da bi ji povedal« je šele sedaj s pretrganim glasom izpregovorila. »Sama je povsod nos vtikala, meni pa ni nič rekla. Niti obleke mi ne kupi, samo skopari. Mislila sem, da najdem kakšen denar in si kupim kakšno obleko. Francek je rekel, da imam lepe lase, pa bi si jih rada dala naondulirati, ko bo ples.

Zlati novci na tleh so se svetili v povodnji jutranjega sonca kakor cvetoč regrat na travniku. Žarki so migljali po nazobčkanih robovih in prah je veselo, kar zlobno plesal na njih. »Brez službe sem, kdo ve, kam se obrnem, tu pa leži zlato, spodaj umira teta, po kateri bom dedoval« je Jindřichu šepetala razgibana tišina.

»Pripogni se, kar vzemi, brez besedi si razdelita denar s prestrašenim, potnim dekletom. Mrtev denar bo v tvojih rokah oživel, spremenil se bo v življenjsko toploto in v obilico brezskrbnih dni.«

V prstih je začutil kopnenje, da bi segel po razmetanem zlatu, odprl je že usta, toda preden se mu je iztrgalo iz izsušenega grla:

»Poberi ga!«

Mimo njega je švignila zasopla Liduška, zginila za vrati in pustila v Jindřichovih očeh zmešan, umazan pogled z nemimi očitki.

Ko je pobiral denar in ga deval v kovinasto škatlico, je čutil, kako se mu tresejo prsti in popuščajo mišice. Šele ko je položil stričevo zbirko v miznico in jo zaprl, se je otrešel zmede in je v njem utihnil glas sebičnosti.

Spodaj na hodniku so drug na drugega lajali sorodniki. Stopnice, po katerih je stopal doli Jindřich, so škripale in stari volčjak je zacvilil na pragu. Suha, čemerna Matijeva žena mu je namreč stopila na nogo in ga zaničljivo brcnila. Nataknjeno sta se merili z očmi ona in žolta Lida, ki je novega gosta spremljala po posestvu in vsa nemirna izdajala strah pred preokretnimi rokami radovedne kočarice.

Stric Pivoda je ponoči zgubil zavest in umiral.

»Saj sva vendar moža, Jindřich,« je hripavo šepetal Matija ob njegovi postelji. »Če se ne dogovorimo, bomo imeli vsi škodo. Mar naj od vsake malenkosti plačamo davek? Mar naj kakor tatovi gledamo drug drugemu na prste in pustimo vse požreti advokatom? Tu je čist denar, zakaj si ga ne bi razdelili brez sodnije? Itak je naš.«

»Še ne.«

»Še ne? Poglej tega reveža. Ta se ne bo več prebudil. Ko bomo morali poklicati notarja, bo že prepozno.«

Matija je šepetal, hripavo sikal in klobčič sorodnikov se je v mrzličnem premikanju zbral krog njega. Za oknom je žvižgal kos in teta Terezija, ki se je dušila na smrtni postelji od pomanjkanja zraka, je vse hkrati zrla s širokim, ebenovinasto bleščečim se pogledom. Vsi so se izogibali tega pogleda, toda ne da bi jo gledali, so zbrani krog Matije trdovratno premišljevali, ali naj popuste in si zlepa razdelijo denar in dragocenosti, ki so jih lakomno slutili v zaprtih predalih omar in v miznicah.

Glas iz kuhinje jih je za hip zedinil in so odšli. Samo Jindřich je ostal. In v njegovih očeh plesoča mrzlica zlata, raztresenega po prahu gori v sobi.

Sedel je na stol poleg tetine postelje. Tesno mu je bilo, ne od pogledov bolnice, marveč od zmede po umetno pregnanem pohlepu, ki se je nenehoma vračal in ni čutil niti najmanjšega veselja, da je odolel skušnjavi. Iz tope nepremičnosti ga je zmotil glas, ki se ga je prestrašil, kakor sence, ki se je od nekod pojavila.

»Jindřich!« so se popolnoma jasno oglasila premikajoča se tetina usta »vem, da ni doma nikakega reda. Dobro, da bo kmalu konec. Namesto mene moraš paziti. Tatovi hodijo po stopnicah, poizkušajo ključavnice.«

Besede tete Terezije so izdajale blazno naglico utripanja srca. Nekam globoko v pernico je obrnil pogled, kajti zdelo se mu je, da teta tudi njega sumi, da ne more pred njo zatajiti svojih skritih misli.

Hotel je izpregovoriti, toda teta, ki ji je od muke stopil pot na senci, je zasikala:

»Molči! Oni bi prišli. Tamle ... v knjigah je ... denar. Pojdi hitro ... predno se vrnejo ... ne govori ...«

Njeno ebenovinasto oko ga je žgalo v obraz in mu ukazovalo. Vstal je, se spotaknil kakor hipnotiziran, zdelo se mu je, da tetin pogled vodi njegove roke, ki so drhtele.

»Tam, tam ...« je hripela teta.

Zvezek Schillerja v rjavi koži se mu je odprl v roki in našel je bankovce, vložene med liste. Obrnjen od postelje, je čutil tetine oči na svojih prstih, ki so spravljali denar v žepe.

Ko je postavil knjigo na polico, je stopil k postelji. Tetina roka se je pomikala k njemu. Prijel jo je in čutil, kako postaja mrzla, opazil je, kako se meglijo bleščeče oči umirajoče kot dih na steklu in v zenicah, ki so se zadnjič skalile; medtem ko so usta šepetala nerazumljive besede, se je zalesketal zadnji nasmeh, hudoben, žalosten in prizanesljiv. In nato so postale razumljive tudi šepetane besede:

»Zbogom, Pivoda tudi ...«

Ko je stopil Jindřich v kuhinjo, so sorodniki, sedeči pri krožnikih spoznali, da je z njim prišla smrt. Zazvonkljale so žlice, iz grl so se iztrgali hripavi glasovi joka, iz dvorišča se je prignal pes in zalajal v strop.

X.

Na pokopališču je stal Jindřich poleg revnega oddaljenega sorodnika, ki je prišel zadnji, in dasi ni imel nikakega upanja na dediščino, se je razjokal nad rakvijo in nad grobom. Na njegovem obrazu so ležale

rjave gube kakor redke brazde na hribovskih poljih, odkoder je bil. Ko so nad grobom zadoneli lovski rogovi, je s tihim začudenjem pogledal Jindřicha, ki je edini govoril z njim in oči so se mu napolnile z velikim zadovoljstvom.

Žalovanje lesketajočih se glasbenih inštrumentov je bilo modre barve, kakor gladina gozdnega jezera, ki se oddaleč svetlika izmed gozdov. Ko je odtrgal oči od tega prizora, je Jindřich opazil, da stojita ob grobu strica Pivode in tete Terezije sama z revnim sorodnikom. Kosmati Matija je mahal z rokama pri pokopališčnih vratih in žolta Lida je stala dva koraka od njega z nezaupljivim pogledom. Njena hči se je zibala med grobovi kakor ogromna žalostna gos.

Iz češčine prevedel Oton Berkopec.

OB POLEMIKAH OKOLI CANKARJA

IVO BRNČIČ

Pri nas se razpravljanje o naših najizrazitejših kulturnih osebnostih giblje z redkimi izjemami na neki vzvišeni, kajkrat malone v patetične sfere odmaknjeni ravnini, po navadi v zelo občutni oddaljenosti od neposredne življenjske stvarnosti. Ne samó naše kritično in esejistično slovo, celó del našega literarnega zgodovinarstva obvladuje še zmeraj nadvse značilna težnja, obravnavati našo kulturno problematiko na način, ki že v naprej izključuje soudeležbo eksaktnih metod, argumentov in pričevanj. Ni še tako dolgo tega, ko nam je zagotavljal neki slovenski znanstvenik (ali vsaj pretendent na ta naslov), da sta vsa naša književna preteklost in vse naše kulturno ustvarjanje samó razodetje nekakšnega mitskega narodnega bistva, a naši najpomembnejši tvorci da so le pojavi njegovega skrivnostnega učlovečenja. Ali obstoji káko posebno narodno bistvo, kak svojstven narodni duh, o tem je kajpada mogoče razglablјati; ali kar je za naše razmere tako izjemno značilno, je dejstvo, da se pri nas nikomur ne zdi vredno, da bi natanko opredelil merila, s katerimi presojamo kulturne manifestacije. Velik pesnik je pri nas vrednota sam po sebi, zato, ker je pač velik; in če na primer trdimo, da je Prešeren pomemben zategadelj, ker je pesniško oživil »slovenskega duha«, nekdo drugi pa zato, ker se njegovo delo odlikuje po svoji visoki »človečnosti«, ravnamo vselej tako, kakor bi bili izrazi »velik«, »slovenski duh«, »človečnost«, »duhovna kvaliteta« (in kar še premore podobnih iznajdb naše esejistično in polznanstveno pisanje) že zdavnaj docela dognani in bi a priori ne potrebovali nobene razlage. In vendar je jasno, da takih splošnih in sila raztegljivih pojmov ni mogoče prav vedno uporabljati kot neizpremenljive konstante.

A važnejši kakor opisane metode same in vsa nazorska navlaka, ki jih stalno spremlja in ki naj bi jih upravičila, je njihov prvotni pogoj. Gre za svojevrstno mentaliteto, ki ji pripada krivda, da na Slovenskem današnji skorajda ni mogoče govoriti resnice o nekaterih naših pesnikih in pisateljih, ne da bi človek tvegaj, da bodo njegove besede nápak razumljene ter mu bodo podtaknjeni nameni, kakršnih nikoli ni imel. Zakaj naše pomembne osebnosti niso samó predmet poskusov, napraviti iz njih

mitos, marveč so tudi deležne neke docela posebne imunitete. Naš literarni bon-ton sicer dovoljuje vezati otrobe verbalnega leporečja ter ne ugovarja zoper nadomeščanje eksaktnih analitičnih pripomočkov s spekulativnim in apriorističnim slepomišenjem z vsakovrstnimi abstrakcijami. So pa določene življenjske okoliščine in nekatere globoko pomembne človeške reči, o katerih je pri nas v razpravljanju o slehernem velikem človeku prepovedano črhiti. Še več: govoriti o podatkih iz neposrednega, vsakdanjega življenja velikega duha — to velja pri nas skoraj za krivoversko grdobijo. Utrdil se je predsodek, da pomeni hladno raziskovanje, ki se ne obotavlja tudi pred kočljivejšimi vprašanji človekovega pozemskega življenja, že samo po sebi edinole razvrednotenje, poniževanje in žalitev velikega duha. Občudujemo svetovne velikane, četudi vemo, da je bil Villon tat in razbojnik, da je bil Poe pijanec, da sta bila Nietzsche in Maupassant paralitika, da je bil Dostojevski epileptik in suženj kvartopirske manije, da sta pisala Puškin in Lermontov nespodobne stihe in da je Byron šepal, da je bil Wilde obremenjen s homoseksualnimi nagnjenji in prav tako tudi Gide, da je bil Rafael erotoman, da sta trpela na spolni invertiranosti baje celó Leonardo in Michelangelo ter je bil Leopardi menda impotenten. A kakor marsikje, tako si pomagamo tudi v tem primeru s svojim tradicionalnim dvojnim merilom: ugotavljanje življenjskih dejstev, kakor so pravkar našeta, ne zmanjšuje umetniške in človeške veljave velikih stvariteljev svetovne umetnosti, grdo in kvarno pa je opozarjati na podobne reči, kadar gre, postavim, za Prešerna, Levstika, Gregorciča, Cankarja. V naši »asketski literaturi«, kakor se je nekoč privatno izrazil nedavno umrli slovenski znanstvenik, pripisujemo nadpovprečnemu človeku in umetniku povsem nemožno, nadčloveško popolnost; slovenskemu pesniku in pisatelju je dovoljeno funkcionirati izključno le kot oficialni osebnosti, ne sme se pa drzniti, da bi živel trdo življenje pristnega človeka, ki je nenehno grenko napredovanje preko prepadov strasti, zmot in slabosti. Za tragično veličino in dragocenost te večne borbe človeške duše in te najmogočnejše vseh dram smo topi kakor kamen; a zato smo tem dovtetnejši za melodramatsko, osladno didaktično igro, v kateri mora slovenski umetnik nastopati kot do nemožnosti poduhovljeno in hkrati preko vse mere poenostavljeno bitje ter kot klavrn avtomat igrati svojo neslano vlogo »vzornega« človeka v najbanalnem, šolniškem pomenu te besede.

Izločiti iz obravnavanja neke osebnosti njeno neposredno, intimno življenje, to pomeni, jo izobčiti iz območja dejanskega življenja ljudi in domnevati zanjo neke izjemne življenjske zakonitosti, jo razčlovečiti ter jo izpremeniti v golo fikcijo. Takšno početje je nesmiselno že načelno, s stališča znanstvenega izkustva. Odpovedati se človeški resnici o umetniku pa se tudi pravi, obupati sploh nad zahtevo po objektivni resnici; zakaj polovična resnica pač ne more več biti resnica. In ker pri nas še zmeraj nismo priznali literarnemu raziskovalcu pravice, ukvarjati se brez pridržkov tudi z vsemi osebnimi biografskimi in psihološkimi dokumenti, ki nudijo kakršno si že bodi pojasnilo umetnikove človeške podobe, smo sevé prisiljeni, da vedno znova *konstruiramo* osebnost, ki nam je ostala nedostopna. Tako živi dandanašnji slovenski umetnik v naši pisariji kot popoln abstraktum, kot papirnat nadomestek živega človeka, ki mu je edinemu med zemljani dano živeti docela izven normalnih človeških odnosov, v katere je uklenjeno trajanje človeškega rodu.

Bajka namesto resnice, čudaški literarni homunculus namesto živega človeka — to je po našem okusu (in včasih tudi »programsko falsificirane dejstev«, kakor je nekje zapisal Anton Ocvirk).

Hudo zmotna bi bila misel, da je ta strast po idealiziranju zgodovinskih osebnosti plod kake zrele uvidevnosti ali plemenite pietete. Saj tej boleštni občutljivosti, ki nam zapira pot do cele vrste življenjskih dejstev, kakršna odrešilno pojasnjujejo marsikatero človeško in umetniško uganoko, v resnici niti ne gre za izbranega duha, ki naj bi ga bojda obvarovala oskrumbe. Ne, ta moralistična nestrpnost, ki reagira z nagonskim odporom zlasti na ljubezensko problematiko, se predvsem trudi konservirati nekatere konvencije, katerim sta potvorjena podoba življenja in predsodek edino znosno ozračje. Vsi ti pojavi so zgolj simptom neke notranje neurejenosti, ki je našemu človeku v tolikšni meri lastna, da spada že v karakterologijo slovenske družbe. Z dejstvom pa, da se ta ozkosrčnost vtihotaplja celó v predele, kjer bi moral odločati izključno le kritični, zgolj znanstveno neovrgljivi resnici odgovorni razum, postajajo omenjene značilnosti že vprašanje naše kulturne dozorelosti. Zakaj takó puritanstvo kakor nagnjenje k misticizmu nista nikoli znamenje zdravja, krepkega obvladovanja življenja in intenzivne življenjske zavesti, pač pa zanesljiv dokaz življenjske negotovosti in krinka kulturne infantilnosti. Spričo naše krčevite bojazni, da bi naši velikani ne izgubili svoje »veličine«, ki si jo pri nas še zmeraj kaj romantično predstavljamo, da bi nikdar ne pobegnili iz kristalnih ječ svoje nadzemeljske idealiziranosti, se vsiljuje sum, ali nam v bistvu znabiti ne gre zgolj za to, da bi nam vedno ostali samó teoretičen, ne pa tudi praktičen življenjski vzgled. Kajti slediti človeku je ljudem mogoče, slediti polbogovom pa je izven človekove moči. Ni preveč tvegana trditev, da se čutimo Slovenci kot narod in kot pripadniki neke kulturne enote še zmeraj manjvredni — dejstvo, ki bi ga bilo zelo zanimivo dokazati ob številnih primerih ter ga sociološko in psihološko raziskati. In nemara bi tudi ne bila pretirana domneva, da je naš fetišistični strah za naše vélike ljudi le izraz poniglave skrbi, da bi ne izgubili tistih svojih »vrednot«, v katere sicer na dnu svojega srca morebiti ne verujemo docela trdno, ki nam pa spričo naše pohabljenе samozavesti vendarle dajejo namišljeno odvezo za vse dvome nad nami samimi, za dvome, ki jih je naša zgodovina že tolikokrat tako porazno dokazala. Ker ne cenimo sebe, ne znamo ceniti resnice, in ker ne cenimo resnice, ne znamo ceniti človeka, kakršen dejanski je.

*

Po žolčnih prepirih okoli Levstika in v najnovejšem času okoli Gregorčiča, ki so tako jasno osvetlili pravkar nakazane posebnosti našega kulturnega obrata, bi se človek skorajda čudil, da je Lojza Kraigherja razprava »Ivana Cankarja zdravje, bolezen in smrt«¹ (Koledar Cankarjeve

¹ Kraigher začena svojo študijo z opisom Cankarjeve »Zunanje podobe« v mlajših letih ter na kratko opisuje njegovo napadalnost, sarkazem, težnjo, biti prvi v literaturi, in slednjič njegovo vedenje do žensk. V drugem poglavju piše ob črtici »Stric Šimen« o Cankarjevi enurezi in o občutju manjvrednosti, na katerem je trpel zavoljo te bolezní; ugotavlja, da so bile njegove prijateljice starejše ženske, ki so mu bile bolj pestunje ko ljubice, medtem ko so mu vsi načrti, da bi se oženil z mladim, nedolžnim dekletom, izpodleteli zaradi psihičnih ovir v njem, ki so bile posledica njegove živčne napake. Sledi obširna razčlemba »Nine«, ki je po Kraigherju izraz

družbe za leto 1939) vzbudila tako malo protestov in zgražanja. A po vsej verjetnosti je le vojna psihoza, sredi katere že tako dolgo živimo, potisnila v ozadje zanimanje za vprašanja te vrste. Ena prvih reakcij na Kraigherjevo študijo je bila Krleževa glosa »Enuresis kraygherotsancariana« (»Pečat«, 1939, št. 3), ki pa izvira iz precej drugačnih pobud, kakor so jih skušale označiti predhodne vrstice; zategadelj nikakor ne pomeni, da bi pričujoče pisanje hotelo kakor koli odobravati ta napad, če se z njim ne misli pobljže baviti.² A če ni to Krleževo neupravičeno in očitno nepremišljeno dejanje v nobeni zvezi s slovenskimi problemi, za katere ravno gre na tem mestu, je za naše razmere dovolj značilno, da je v naši literaturi doslej opozoril na Kraigherjev nadvse pomembni prispevek k razjasnitvi človeškega in umetniškega vprašanja Ivana Cankarja edinole Juš Kozak, ki ga je s toplimi in objektivnimi besedami ocenil v letošnjem »Ljubljanskem zvonu« (št. 3.—4.). Razen Kozaka je razpravljajl o Kraigherjevem članku samó še Bogomir Magajna v svoji študiji »O duševnosti božjastnikov« (»Modra ptica«, 1938/39, št. 9, str. 291—293); a četudi se je vprašan, ki jih je načel Kraigher, dotaknil bolj mimogrede, so njegove izjave vendar take narave, da zahtevajo nekaj pripomb.

Strah pred resnično človeško podobo vélikega človeka je posebej glede Ivana Cankarja pri nas tako zakoreninjen, da se je svoje dni že uredniku njegovih »Zbranih spisov« Izidorju Cankarju zdelo potrebno, izrecno se *opravičevati*, ker je izjemoma moral pritegniti v svoje razpravljanje Cankarjeve »docela človeške zadeve« (IX. zv., str. V). Ta omejitvev Izidorja Cankarja sledi popolnoma nujno iz njegovega, s stališča psihološke vede korenito napačnega prepričanja, da baje »popolnost in zgodovinska vrednost umetnine ni odvisna od globine in moči doživetja, ki jo je morda (?!; I. B.) sprožilo, marveč samo od načina, kako se je doživetje v umetnini zoblikovalo« (ibid.). In vendar ne more biti nobenega dvoma, da se skriva ravno v poznavanju umetnikovega »osebnega substrata« (Izidor Cankar ibid.) odgovor na vprašanje njegovega umetniškega dejanja in nehanja, njegove usmeritve in vloge v družbi in dobi in potemtakem tudi njegovega zgodovinskega pomena.

poloma Cankarjevih ljubezenskih upov, operacija, ki jo je tvegaj na sebi, da bi z izpovedjo morda premagal svojo ljubezensko nesposobnost. V poglavju »Boj, večer boj« razčlenja Cankarjev umik v umetništvo, ko se je ta operacija ponesrečila. Poglavje »Starec« opisuje Cankarjevo zdravstveno stanje v poznejših letih in pojave prezgodnje ostarelosti, ki jih je Kraigher na njem opažaj. V poglavju »Hudodelec Janez« ugotavlja avtor, da je bil ta psihološko zelo značilni spis in ta »zadnji krik upornika« Cankarjev pravi labodji spev. V zaključnem poglavju »Smrt« opisuje Kraigher Cankarjev konec in domneva, da je bila njegov neposredni vzrok nagla pljučnica s splošnim gnitjem pljuč in ne jetika.

² Sicer pa ta izpad tudi ne nudi priložnosti za obširnejše razpravljanje. Krleža sploh ne navaja Kraigherjevih trditev, pač pa vrsto stavkov iz članka v nekem srbskem časopisu, ki je napravil iz Kraigherjeve študije neokusno časnikarsko senzacijo. To dejstvo vzbuja sum, da Krleža Kraigherjevega spisa samega znabiti sploh ni bral ter si je le po omenjenem članku ustvaril docela zmotno predstavo, kakor da je šlo tudi Kraigherju za nekakšno »freudovsko« senzacijo. Takšno ravnanje je kajpada prav tako čudno kakor vse obsodbe vredno. Krleža se omejuje na povsem splošne pavšalne izjave. Njegov pamflet ne prinaša v Cankarjevo problematiko prav nobene nove osvetlitve; ob njem bi bilo mogoče govoriti kvečjemu o Krleži samem in o vprašanju, kako se je mogel pisatelj njegovega ugleda tako neprevidno in do take mere spozabiti. Zategadelj je takšno pisanje mogoče na tem mestu zgolj na kratko, a z vsem poudarkom zavriniti.

Preziranje osebnih psiholoških činiteljev, ki soustvarjajo hkrati z objektivnimi življenjskimi pogoji človeški in umetniški obraz slednjega umetnika, je v primeru Izidorja Cankarja le naravna posledica sila spornega mehničnega prenosa njegove formalistične estetike iz likovne umetnosti v literaturo. Tem bolj pa je presenetljivo, da zanikava — dasi kajpak drugače in v veliko manjši meri — tudi zdravnik in psiholog Magajna pomen te vrste gradiva.

Magajnovе ugovore zoper Kraigherjev članek je mogoče strniti v tri poglobitve trditve. Predvsem meni Magajna na splošno, »da je napačno izvajati genialnost iz katere koli telesne ali duševne hibe, ki jo je genij imel« (str. 291). »S tem ni rečeno,« nadaljuje potem, »da bi genij ne mogel imeti te ali one telesne ali duševne hibe. Napačno pa je smatrati to hibo ali samo to hibo za vir genialnosti« (ibid.). Kakor se je s temi njegovimi besedami mogoče le strinjati, tako tudi ni mogoče oporekati stavku, s katerim prehaja od načelnega razpravljanja h konkretnemu in ki predstavlja njegovo drugo tezo: »Nikakor ni Cankarjeva enuresis nocturna ustvarila Cankarja« (ibid.). Zadeva pa postane kočljiva pri tretji Magajnovi trditvi, tedaj namreč, ko pravi, da ni našel v »Nini« (ki jo je Kraigher podrobno razčlenil) »stvari, ki bi dokazovale občutje manjvrednosti pri Cankarju« (str. 292) in ko jame zanikavati možnost, da bi bil Cankar sploh trpel na tej duševni motnji. Gotovo ima Magajna prav, če zavrača pavšalno mnenje, ki predstavlja sholastično poenostavljenje individualno-psiholoških nauk, mnenje, »da se poraja genialnost iz občutja manjvrednosti, ki je genija gnala v to, da se je povzpela na svojo višino« (str. 291). Toda če je tako naziranje naprtil Kraigherju, ko je zapisal, da je napačno, »razlagati (Cankarjevo) ustvarjanje s kompenzacijo duše na enuresis nocturna« (str. 292), potem ni dvoma, da mu je kar se dá krivičen. Resda pravi Kraigher v svoji študiji: »Telesna šibkost — bolezen, malost — je bila mogoče glavni vzrok, da se je Ivanov duh sprostil in dvignil in vse prekosil daleč okoli sebe. Telesna šibkost je rodila moč duha« (str. 22). Res tudi piše dalje: »Živčna napaka Ivana Cankarja ni bila težka bolezen — a pripravljala mu je toliko mučnih zadreg in toliko grenke sramote, da mu je vcepila občutek manjvrednosti. V obrambi pred lastnim čustvom in pred preziranjem in zasmehovanjem zunanjega sveta si je nabrusil svojega uma svetle meče in izoblikoval svoje umetniške sposobnosti tako visoko in tako viharno, da je vse onemelo okrog njega« (ibid.). Ali Kraigher je v svojih nadaljnjih izvajanjih povsem zadostno pojasnil, kakšne vrste je bilo Cankarjevo občutje manjvrednosti ter nikakor ne opredeljuje tega pojma tako ozko in enostransko in mu še manj pripisuje tisti pomen, ki mu ga oponaša Magajna. Niti z eno samo besedico ni poskusil Kraigher dokazovati, česar ga obtožuje njegov kritik, da bi namreč bil Cankarjev talent *izključno* le rezultat njegove telesne napake, ali negativno povedano: da bi Cankar ne mogel biti velik pisatelj, če bi ga ne mučila njegova nesrečna bolezen. Kraigher razpravlja o Cankarjevi telesni manjvrednosti potemtakem docela v smislu Magajnovе pravilne trditve, da »genialnost... ni identična s patološkim stanjem, ampak lahko le eventualne hibe uporabi za povečanje svojega spoznavnega kroga ali kroga doživetij« (str. 294). Prav tako je Magajna povsem nápak razumel Kraigherjeva izvajanja o Cankarjevem občutju manjvrednosti in mu je tudi v tem primeru natovoril grehe, ki jih ni kriv.

Magajna poudarja, da se tudi v »Nini« vidi, »kako visoko in to po pravici je cenil Cankar svoje delo« (str. 292) in da vidimo že »v prvih Cankarjevih stvarih..., kako dobro se je zavedal svoje veličine in ta njegova samozavest je stopila stokrat in stokrat na dan« (ibid.). Čudno je, kako je mogel Magajna spregledati, da je Kraigher v najslabšem primeru vsaj naznačil psihološko razmerje med Cankarjevim občutjem manjvrednosti in pa med njegovo zavestjo o lastni umetniški sili in pomembnosti. Le-te Kraigher nikakor ne taji, kakor se zdi Magajni, temveč narobe nekajkrat izrecno opozarja nanjo in na njeno funkcijo v Cankarjevem duševnem življenju in v njegovi borbi z občutjem manjvrednosti. Na str. 29 pravi, da priča Cankarjeva črtica »Iz Ottakringa v Oberhollabrunn«, »da je premagal obup nad svojo življenjsko manjvrednostjo, saj se je dovolj zavedal svoje umetniške visokovrednosti in je bil dovolj ponosen na veliko ceno svojih del«. Dalje je Kraigher na str. 34 označil Cankarjevo občutje manjvrednosti kot »čustvo telesne (podčrtal I. B.) manjvrednosti« in je znova spregovoril o Cankarjevi zavesti »umetniške visokovrednosti«, s katero se je skušal reševati pred krizi in nadlogami svojega intimnega življenja. Mar sodi Magajna, da občutje manjvrednosti, če trpinči umetnika, izključuje njegovo zavest o lastni umetniški veljavi? Občutje manjvrednosti se neredko kompenzira (ali bolje: se maskira) z dejanji, ki bi na videz pričala o visoki samozavesti — z napadalnostjo, neusmiljeno kritičnostjo, gospodovalnostjo, pretirano občutljivim ponosom. Tega dejstva, tega obratnega sorazmerja med občutjem manjvrednosti in človekovim zunanjim vedenjem in sploh njegovim odnosom do ljudi, ki Magajna zanj po vsem videzu ne ve, se je zavedal ravno Kraigher, ko je zapisal: »Zmerom močnejši je njegov odpor, zmerom hujši je njegov pogled, s katerim se brani, s katerim odkriva napake drugih, da bi bila njegova manjša — zmerom ostrejši je njegov duh in zmerom gibčnejši njegov jezik, s katerim odbija napade in nazadnje sam napada« (str. 22). Podobne pomisleke vzbujajo tudi tretji primer, da so se Kraigherjeve trditve pokazale v zrcalu Magajnevo zaznave v docela izmaličeni obliki. »Razložiti Nino s samo (podčrtal I. B.) samoodpovedjo, ki je sledila občutku manjvrednosti, bi se mi zdelo silno težko,« pravi Magajna (str. 292). Ali saj Kraigher tega tudi storil ni! »Dejal bi,« je zapisal, »da se je hotel (Cankar) v 'Nini' pred vsem svetom izpovedati na glas, da bi si izpisal in izbrisal iz duše svojo življenjsko nesposobnost« (str. 24). — »V visoki pesmi skrajnega obupa je pokazal svojo rano skozi vse pregoste tančice pesniške mnogobarvnosti« (ibid.). »Samoodpoved« je po Kraigherjevi razlagi »Nine« edinole poanta, zgolj zaključek tega Cankarjevega obračuna z njegovim erotskim vprašanjem, je kvečjemu osrednji problem dela — in tega premore menda sleherna umetniška stvaritev. »Cankar se je moral odpovedati običajni meščanski sreči, če je hotel biti zvest svojemu geniju in svoji smeri,« nadaljuje Magajna (str. 293) in se ne zaveda, da vnovič govori mimo Kraigherja. Zakaj v Kraigherjevih izvajanjih sploh ne gre za to »običajno meščansko srečo«, temveč za psihološko neskončno usodnejše dejstvo, da se Cankar ni odpovedal le zakonu kot konvencionalni zunanji obliki ljubezenskega sožitja, ki utegne biti včasih res ovira velikemu človeku, ampak je moral zavoljo svoje telesne napake resignirati sploh nad resnično ljubeznijo do ženske in nad ureditvijo svojega razmerja do nje, nad erotično funkcijo kot tako.

Magajna se bori zoper mehanično uporablanje individualno-psiholoških prijemov, kar je po sebi vsega priznanja vredno stremljenje; ali žal niso njegovi očitki na Kraigherjev naslov nič manj pavšalni kakor trditve, ki jih hoče dokazati svojemu nasprotniku. A Magajna poleg tega tudi samega sebe pobija. »Jaz sem prepričan,« pravi na str. 292, »da bi Cankar ustvarjal še več, če bi bil telesno popolnoma zdrav in krepak in bi ustvarjal približno prav tako kot je ustvarjal.« Nasprotno pa meni, da bi bil Dostojevski sicer »genij, čeprav bi ne imel božjasti — vendar bi se tudi kot genij ne mogel prikopati do nekaterih silnih spoznanj, ki jih je črpal iz samega sebe, če bi kot božjastnik ne doživljal skoraj strahotnih duševnih scen« (str. 293). Odkod ta protislovnost obeh domnev? Zakaj neki pravilo, ki velja za Dostojevskega, ne bi smelo veljati za Cankarja? Ali gre nemara znova za tisto dvojno merilo, ki je bilo v teh vrsticah že omenjeno? Toda Magajna je ostal na dolgu z odgovorom tudi glede nekaterih drugih vprašanj. Ko namreč oporeka Kraigherjevi namišljeni tezi, da je bil Cankarjev talent edinole plod njegove bolezni, ugotavlja načelno, da »genialnost ne tiči v grbi, ampak v izredno visoko razviti (podčrtal I. B.) duševnosti« (str. 291). Brž ko pa jame razpravljati o Cankarju samem, izjavi Magajna, da je Cankar »imel svojo genialnost *prirojeno*« (podčrtal I. B.; str. 292). Po prvi razlagi je torej umetniški talent podvržen razvoju in s tem vsakovrstnim pogojem, je nekaj dinamičnega, nastajajočega, nekaj, kar ni dano človeku samo po sebi, že v naprej — mnenje, ki se mu del moderne psihologije zelo približuje. V drugem primeru, ko gre za domačega pisatelja, pa je talent že definitivno dana lastnost, stvar predestinacije. A ker Magajna ne pove, ali naj si bralec misli, da vsebuje dejstvo »prirojenosti« vsaj dednostni faktor, bi bilo skoraj mogoče domnevati, da po njegovem zakona vzročnosti in determiniranosti na tem edinem področju človeškega življenja ne veljata. Na moč zamotanega vprašanja o nastanku umetniškega talenta kajpada na tem mestu ni mogoče rešiti. Ali če Magajna zavrača neko tezo (čeprav le namišljeno), bi bil moral povsem jasno postaviti svojo protitezo. Namesto tega je postregel z dvema, med sabo ne prav soglasnima tolmačenjima. V skladu s to dvojnostjo obravnava Magajna Dostojevskega kot pozitivist, saj obširno razčlenja vpliv pisateljeve bolezni na njegovo umetniško delo in zmogljivost, svojo polemiko s Kraigherjem pa začneja z osupljivo trditvijo, da psihiater, če je iskren, »ne bo meril genialnosti z običajnimi merili« (str. 291). Ta »običajna merila« so očitvidno ravno tisti pozitivistični prijemi, ki jih Magajna uporablja na Dostojevskem, torej znanstvena merila, to se pravi: edina merila, ki človeku zagotavljajo vsaj delno odkritje objektivne resnice. In prav ti pripomočki, najsi se jih Magajna v praksi vselej ne brani, bi nenadoma ne smeli veljati načelno, varovati pa se jih je treba tako načelno kakor praktično, kadar gre za Ivana Cankarja. Zakaj če genialnosti z njimi ni mogoče meriti, potem je umetniški talent nekaj iracionalnega, človeškemu razumu sploh nedosežnega. Tako se razkriva Magajna v tej polemiki kot ne prav dosleden mislec, v katerem živita ko siamska dvojčka pozitivist in idealist. Dejstvo pa, da se je iz pozitivista prelevil v idealista ravno takrat, ko je spregovoril o domačem pisatelju, je vsekakor vsaj zanimivo.

Da je Ivan Cankar trpel na občutju manjvrednosti, tega ni ugotovil le Kraigher. Že Izidor Cankar je omenil v svojem Uvodu v XVII. zvezek

Cankarjevih Zbranih spisov (str. XII), da je Cankarja mučila »zavest manjvrednosti, inferiority complex«, in tudi Božo Vodusek je v svoji knjigi »Ivan Cankar« ponovno opozoril na ta važni moment Cankarjeve psihologije (na pr. na str. 74, 75, 78, 80, 143, 144). Analiza posameznih Cankarjevih spisov — ne samó tistih, ki se jih je lotil Kraigher, temveč znabiti presežnega dela njegove literature — bi tudi v podrobnostih dokazala trditev, da je Cankar v resnici trpel na taki psihološki motnji. To njegovo občutje manjvrednosti, ki ga sam ni bil kriv, ki je bilo delež izjemno neugodnih okoliščin, kakršne so že od zibeli spremljale njegovo življenjsko pot, je *bistveno* učinkovala na njegovo dožemanje sveta in ljudi in s tem tudi na njegovo človeško, umetniško in idejno usmerjanje, neposredno na njegovo pozemsko usodo in posredno na njegovo pisateljsko udejstvovanje in njegov umetniški razvoj. Temu dejstvu ni mogoče ubežati, če nam resnično in iskreno gre za to, da bi si naposled vendarle pojasnili pojav Cankarja človeka in umetnika, če nam gre torej za objektivno resnico o njem. Zato in *izključno* zato se je s temi vprašanji treba ukvarjati.

BEŽNA SREČANJA

MILENA MOHORIČEVA

V Beograd se človek vedno odpravlja in nikoli ne pride tja, ker se mu zdi, da je to nekako doma, da mu je treba za to samo majhnega skoka. Tako se je godilo tudi meni in morda bi se še dolgo odpravljala tja, če bi me Jugoslovanska ženska zveza v Ljubljani ne pooblastila, da zastopam Slovenske žene na velikem shodu za žensko volilno pravico v Beogradu, ki se je vršil v nedeljo, 26. novembra ob 10. uri dopoldan v Inženjerskem domu. Tako mi je bila dana priložnost, da sem se seznanila z Beogradom, z njegovo pestro ulico, z njegovo publiko, ki se zanima za politična vprašanja, z ženami, ki aktivno posegajo v javno življenje, zlasti z Mileno Atanackovičev, z zanimivo pisateljico Milko Žicino ter z našo rojakinjo Alojzijo Štebijevo. Srečno naključje mi je nudilo tudi priložnost, da sem se seznanila z organizacijo zdravstvenih zadrug v Srbiji.

Beogradska ulica me po svojem razpoloženju nekam spominja Varšave. Veliki kontrasti, na kakršne si naletel tamkaj, te tudi tod srečujejo — a ne samo v ljudeh, temveč tudi v poslopih. Poleg razkošne palače stoji ponižna kočica in poleg elegantno opravljenih ljudi hodijo ljudje, ki so odeti v cape. Beograd je danes živahno mesto, čigar tempo je velemesten, dasi ima samo tri sto tisoč prebivalcev. V vsaki ulici vidiš stavbišče, kjer se iz tal dvigajo nove palače in nova velika poslopja, vse gradi, se razvija in stremi dalje. Take ljubezni do razkošja ne opaziš danes zlepa v drugih mestih. Nove hiše, ki se dvigajo poleg ponižnih pritličnih hišic imajo vse steklena vrata in kjer je le mogoče, so izredno bogato okrašene z izdelki kovinske umetne obrti. Človek čuti le eno, da vse živi na svojo pest, brezobzirno, strastno. Ob tem spoznanju obide človeka tesnoba, ker se mu zdi, da v ozadju nekje sliši grmenje, bližanje katastrofe, ki jo mora tak življenjski stil nujno prejeti ali slej doživeti. Za naše pojme je vsekakor čudno tudi dejstvo, da ima tramvaj dva razreda: kdor plača

dva dinarja gre med gospodo v prvi voz, kdor dinar in pol pa v drugi voz. Prav tako preseneča človeka na postaji posebna blagajna za prvi, drugi in tretji razred. Dočim se pri okencu za tretji razred tare ljudi, je pri ostalih okencih vedno prostora dovolj, tako da odličnemu potniku ni treba čakati. Če se človek temu čudi, mu pojasnijo, da je v Parizu tudi tako.

Zborovanje je bilo mnogo večjega obsega, kakor smo vajeni pri nas. V spodnjo dvorano in v vse stranske prostore so prenašali govore z zvočniki. Stene so bile vse prevlečene z napisi, ki so obenem parole vsega sedanjega boja žen za dosego državljskih pravic. Glasile so se takole: Mi, koje stvaramo živote, hočemo, da jih i sačuvamo. Za jednak rad jednaka nagrada. Za naša prava, za sreću naše dece, za mir, ujedinito se. Za jednak rad jednaka prava, Opšte pasivno i aktivno pravo glasa za sve žene, — a nad vhom — Žene svih staleža, ujedinite se! Za srečniju budućnost, ujedinito se.

Zborovanje je otvorila predsednica alijanse Ženskih pokretov gospa Lojzka Štebijeva, ki je s svojega stališča ideološko opredelila boj žen za dosego državljskih pravic ter ga vzporedila z bojem za demokracijo. Njen govor je bil prvi vrhunec in prvi ideološki poudarek zborovanja. Publika je njej in vsem ostalim govornicam sledila z veliko pozornostjo, z medklci in s parolami v momentu, ki so se glasile: Dole rat! in Pravo glasa ženama! — Gospa Štebijeva se je v svojem govoru spominjala prvega velikega ženskega zborovanja v maju leta 1920. in je opisala ves dolgi boj žen za dosego državljskih pravic. »Važno je, da žene popolnoma razumejo, kaj je neizkrivljena demokracija in kaj je njena najgloblja vsebina. Prepričane smo, da je rešitev človečanstva v nekompromisnem in poštenem izvajanju pravih demokratičnih načel v političnem, socialnem in gospodarskem življenju. To, kar danes po svetu imenujejo demokracijo, je samo kulisa, izza katere navadno pripravljajo politično neprebujejen množicam docela nedemokratske odredbe in ustanove. Ne želimo si, da bi ženske povečavale število teh neprebujejen množic, marveč želimo, da postanejo oni politični činitelj, ki bo zastavil svoje sile za to, da bo zrušil, kar je slabo. — Dokler slehernemu človeku ne omogočimo materialno neokrnjenega življenja, ne moremo govoriti o pravi civilizaciji in kulturi. Kajti samo človek, ki mu ni treba skrbeti za težko vsakdanjost, lahko postane delavec za dosego civilizacije in kulture, in samo narod, ki mu je popolnoma zagotovljena neodvisnost in svoboda, more biti njen izvor in zaščitnik.«

Nato je govorila o položaju žene-državljanke odvetnica Katarina Marinović iz Novega Sada, o socialno političnih zahtevah sem govorila jaz, o vprašanju, zakaj zahtevajo žene volilno pravico, je govorila gospa Dušica Djukić iz Niša, ki je tamkaj pristav okrožnega sodišča. Za skupino lista »Žena danas«, ki je danes najreprezentativnejše žensko glasilo v Beogradu, je govorila pisateljica Milka Žicina. Ker se mi zdi, da je bila njena izjava drugi ideološki višek zborovanja, naj navedem njene glavne misli. »Zahteva po pravici do glasovanja ni izšla iz enega samega ozkega kroga, marveč je zrasla iz onega nazadnjaškega in nepravičnega stanja, v katero so pahnili ljudstvo, polovico prebivalstva v državi. V našem boju, v boju za pravice žene, nismo same, z nami je vse ljudstvo. In ta naš skupni boj za politične pravice je del boja za boljše in pravičnejše življenje. Zatorej sledeče vprašanje ne more zaviseti od nikakega raz-

položenja ali naziranja, vprašanje namreč, ali naj dajo ženam ali naj dajo ljudstvu pravice, ki mu gredo. Mi s svojim delom, s svojimi rokami, s svojimi življenji, predstavljamo pojem ljudstva, ki iz svojega velikega telesa ne more niti noče odsekati polovice, marveč terja za vse življenje v miru in svobodi. — Tukaj, na svojih zborovanjih, glasujemo za enotnostjo svojih zahtev, pa najsi tega glasovanja tudi ne priznajo: za mir, za kruh in za demokratsko svobodo ljudstva!« — Nato je za mladinsko sekcijo Ženskega pokreta govorila študentka Boba Đorđević, gospa Zorka Karadić pa v imenu Jugoslovanske ženske zveze v Beogradu o doprinosu žene h kulturi; zaključila pa je zborovanje Atanackovićeve z »Uspehi feminističnega boja«.

Publika je sprejemljiva, aktivna, polna energij, ki se sprožijo ob vsaki priložnosti. Da jo politična vprašanja res zanimajo, je dokaz že velikanska udeležba na zborovanju. — Šele v Beogradu sem izvedela, da se je še pred zborovanjem vršilo nekaj večjih konferenc, zlasti ona, ki jo je v četrtek 23. novembra zvečer priredila skupina »Žena danas«. To zborovanje je bilo po naziranju seveda enotnejše in bolj sistematično, kakor veliko zborovanje. — Naše žene bi nadalje utegnile zanimati, da imajo v Beogradu Ženski klub, kjer se vrše seje in sestanki ženskih društev. Zlasti agilna je mladinska sekcija Ženskega pokreta, v katero sprejemajo vse mlade žene in dekleta razen onih, ki še obiskujejo kako šolo. Pač pa so tu organizirane tudi vaje. (Omladinke plačujejo po 3 dinarje mesečne članarine.) Vsako sredo se vršijo referati o raznih vprašanjih. Položaj mladine, politični pregled, protivojni večer, literarna montaža, sporazum, volilna pravica — vse to so teme referatov. Vsak drugi petek imajo nadalje predavanja o posameznih zgodovinskih in političnih vprašanjih, na primer o združništvu, o vzrokih svetovne vojne, dalje so imeli več predavanj o francoski revoluciji, o zgodovini Španije in tako dalje. Poleg tega prirejajo tudi predavanja po periferiji mesta. Razen društev, ki jih imamo tudi v Ljubljani, imajo v Beogradu še Ligo žen za mir in svobodo, ki ji predseduje gospa Zečevićeva.

Dolga leta je bil glasilo ženskega gibanja »Ženski pokret«- ki pa zdaj zaradi finančnih težkoč ne more več izhajati. Mesto reprezentativnega ženskega lista si je priboril list »Žena danas«, ki pomeni v gibanju samem nesporno korak naprej in nastop nove generacije. List je mesečnik, njegova redakcija je v Pašičevi ulici 6.

Najsi zadevamo še ob tako velike zunanje manifestacije ali ideološke opredelitve, zanima nas končno vedno ono, kar je središče in gibalo vsega gibanja, človek sam. Srečanje s tremi ženami mi je bilo odkritje in pozvanja še danes v meni.

Tu naj omenim v prvi vrsti pisateljico Milko Žicino, ki se je z energijo in z neugnanim stremljenjem povzpela do vidnega mesta med srbskimi ženami. Rojena je bila 9. oktobra 1902 v vasi Prvča v Slavoniji. Oče je bil železniški čuvaj, mati je bila po rodu kmetica. Žicina je obiskovala v dva kilometra oddaljeni Novi Gradiški nižjo in višjo ljudsko šolo, skupno osem razredov. (Ti kraji so bili takrat pod Avstrijo.) Leta 1918. je prišla v Beograd, kjer je bila delavka, in že leta 1919. se je jela učiti strojepisja. Vendar ji ni dalo miru. Leta 1920. je odšla na Dunaj, kjer je bila gospodinjska pomočnica, postrežnica in brezposelna. Nato je šla v Nemčijo. Leta 1923. jo najdemo v Hamburgu, kjer je delala na velikih plantažah jelk. Tu delavke trebijo, plevejo in čistijo gozd in morajo to

delo opravljati na kolenih. Plantaže so bile oddaljene dve uri od Hamburga in delavke so za deseturno delo prejemale eno marko. Odtod je hotela Žicina oditi v Ameriko, kar se ji ni posrečilo. Ko se ji je ta načrt izjalovil, se je odpravila na pot in je hodila 28 dni peš od Hamburga do Metza. Prišla je pred Metzom v neko vas, kjer so delali jugoslovanski delavci, in tu je v rudarski koloniji prala perilo v mirzli vodi v potoku. Kmalu je napredovala — prišla je v isti vasi v službo k nekemu trgovcu, kjer je bila zopet »dekle za vse«. Toda tudi zdaj jo je gnalo dalje. Odšla je v Metz, kjer je bila pomivalka v velikem restoranu. Nato pa jo v letih 1925—1929 najdemo v Parizu. Delala je v raznih tovarnah, v raznih delavnicah, kjer so izdelovali bonbone, ročne torbice, sandale in podobno. Služila je tudi v neki »maison de la musique«, kjer je pod dvorano navijala gramofon in mu izmenjavala plošče. To glasbo so potem kot »godbo lastnega orkestra« prenašali v dvorano za goste. Bila je tudi otroška vrtnarica, služkinja, postrežnica, nezaposlena in preganjana tujka. Iz Pariza je odšla v Belgijo in na Luxemburško, kjer je bila do leta 1931. kuharica. Tedaj pa se je povrnila v domovino, v Beograd. Služila je za sobarico — in začela pisati. Tako je izšel leta 1932. njen prvi roman »Kajin put«, ki ji je prinesel priznanje in reputacijo. Pisala je od tedaj krajše črtice in povesti. Njene prispevke zasledimo v Politiki, v revijah Umetnost in kritika, Naša stvarnost, Savremeni pogledi, Žena danas in drugod. Napisala je nov roman, ki bo menda kmalu izšel v tisku in ki ima naslov »Djevojka za sve«.

Zdaj je Žicina uradnica v Savezu nabavljачkih zadruga, njen gmotni položaj se je izboljšal, najtežji boj za življenje je za njo. Polna je iniciative, neprestano dela nove načrte. Te zdrave žene trpljenje ni strlo, dasi je morala prenesti nebroj udarcev. — Njen nastop je miren, njena fizionomija ostro zarisana, lasje svetli in gladko nazaj počesani, vse zelo preprosto. In vendar ima neverjeten kontakt s publiko. Pozdravili so jo z vzkliki: »Živel bodoči poslanec!« in takoj, ko je spregovorila prve besede, je bila vsa dvorana v ognju. O njenem delu, zlasti o njeni novi knjigi, bomo morali govoriti ob drugi priložnosti.

Druga žena, ki se mi je posebno vtisnila v spomin, je gospa Milena Atanackovičeva. Dama je, ki izhaja iz srbske višje družbe — to lahko spoznaš po vsem njenem nastopu, po načinu občevanja z ljudmi, po njeni kultiviranosti in končno po njeni noši. Ta je elegantna, preprosta, vendar opaziš, da je njen angleško ukrojeni plašč podložen v bobrovino. Pristna Srbkinja je, črnolasa, velikih oči, ki izpod ogljeno črnih obrvi in trepalnic sijejo s posebnim žarom, njen nos je rahlo upognjen, zobje beli, kretnje mehke in umirjene. Njeni lasje so tu in tam prepredeni s srebrnimi nitmi, kar daje vsej njeni osebnosti poseben poudarek. Gospa Atanackovičeva je feministka z dušo in srcem. Veruje v poseben ženski etos in je dejansko prepričana o tem, da bo prinesla žena v javno življenje novo dobo humanitete. Na ugovore nevernih Tomažev, ki smo bili mnenja, da je ženin sedanji položaj utemeljen v ekonomski strukturi družbe in da je žensko vprašanje samo del splošnega boja ljudstev za osvoboditev, je takoj postregla s konkretnim primerom: Gospa Ashby je bila zastopnica svoje vlade (Velike Britanije) na razoroževalni konferenci. Edina izmed vseh članov tega odbora je podala ostavko na svoje mesto takoj, ko je videla za kaj gre in ko je spregledala položaj, dočim so njeni moški kolegi vsi brez izjeme razpravljali dalje, dokler jih niso

prekinili topovski strelji. To je storila gospa Ashby zategadelj, ker je zavedna žena in kot taka ni hotela igrati dvojne vloge, ki bi bila proti njeni človeški časti.

Gospa Atanackovičeva je juristka in je v ministrstvu za socialno politiko šef oddelka za zaščito matere in otroka. In kljub temu, da sem se v svojem govoru dotaknila naše socialne politike tudi na tem področju s kritičnimi opazkami, je bila vendar ljubeznjiva in mi je od vrha do tal razkazala Dom za delavke v novi Kneza Miletina ulici št. 8. To je zelo zanimiva institucija. V enem delu imajo dečji dom, kjer imajo dojenčke do določene dobe v popolni oskrbi. Ti dojenčki ostanejo stalno v zavodu, njihov oddelek je povsem ločen od drugih oddelkov. Dalje je v zavodu dečje dnevno zavetišče. Matere, ki gredo na delo, prinašajo otroke semkaj v varstvo čez dan. Tu dobijo takoj zavodne obleke in oddajo jih v oskrbo zaščitnim sestram. Njihove lastne obleke pa spravijo in ko pridejo matere zvečer otroke zopet iskat, jih zopet preoblečejo. Sobe, kjer so otroci čez dan, so lepe in svetle. Manjše otroke imajo v posebni sobi, večje pa v igralnici, kjer imajo lične stolčke in mizice in kjer je tudi drugače poskrbljeno za njihovo zabavo. V tretjem delu zavoda pa so prenočišča za žene. Čez poletje v zavodu nikoli ne manjka prostora, zdaj, na zimo, pa je letos povpraševanje že večje, kakor je število postelj, ki jih imajo na razpolago. Vsaka žena, ki pride v zavod, je zabeležena v posebni kartoteki, odda svojo obleko, se okoplje in dobi čez noč zavodovo obleko. Ko gre zjutraj na delo, dobi zopet svojo obleko nazaj. Zavodu je priključeno tudi javno kopališče. Načrt za to lepo ustanovo je izdelala gospa Atanackovičeva sama in lahko je v resnici ponosna na svoje delo. Zanimalo me je, kdo je dal pobudo za te institucije, in gospa mi je dejala, da je izšla od dr. Gregorja Žerjave, ki da je preskrbel tudi kredite — tu je torej izhodišče delavskih domov v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Seveda se te institucije razlikujejo med seboj.

Voditeljica tega vzorno urejevanega zavoda je naša rojakinja gospa Alojzija Štebijeve. V majhni sobi je sedela žena, sklonjena nad pisalno mizo. Njeno glavo, ki počiva na nežnih ramenih šibkega telesa, je obdajala glorijska srebrnobelih las. To je torej tista žena, sem si dejala, za katero ni bilo doma prostora, ki si je morala iti iskat delokroga za svoje sposobnosti v širši svet. Pogled nanjo je bil presunljiv, in dvakrat je ganil mene, ki sem ji nekoč že javno očitala njen pobeg z doma. Zdaj pa sem po tolikih letih pogledala v njene oči in tam razbrala zgodbo človeka, ki je mnogo delal, mnogo veroval in ki je zdaj, po vsem tem delu, utrujen in globoko v srcu ranjen. Tako odpadajo med ljudmi vse nazorske razlike in človek si najde pot do človeka brez besed, v enem samem pogledu, v eni sami kretnji roke ali glave. Gospa Štebijeve se odpravlja v domovino — v pokoj. Tu upa najti mir. Ali ji ga bo domovina mogla nuditi? Dasi sem se zavedala, da ne bomo mogli hoditi po njenih stopinjah, ker drži pot naprej — vendar me je njena osebnost pretresla do dna. Široko razgledana je, najbrže bi ne našli mnogo ljudi, ki bi bili tako informirani o vsem, kakor je ona. Zlasti pa ne mnogo takih, ki so si v svojem življenju ohranili tako čiste roke. Zdi se mi, da ji za vse njeno dolgoletno delo ne bodo priznali niti cele pokojnine. Sama pa je preponosna, da bi prosila za to, kar ji gre.

Po naključju sem se seznanila še z drugo zanimivo socialno ustanovo, z zvezo zdravstvenih zadrug. Vsaka zadruga obsega 200 do 250 članov,

ki ob ustanovitvi vplačajo deleže. Delež je odvisen od števila članov in znaša pri 200 članih sto dinarjev. Ta denar predstavlja osnovni obratni kapital zadruga. Z njim nabavijo lekarno. Zdravila prodajajo, zadrugarji pa imajo pri zdravilih 30 odstotkov popusta. V primeru, da kak član izstopi iz zadruga, ima pravico zahtevati delež nazaj. Poleg tega plačujejo zadrugarji po pet dinarjev mesečne članarine, kar porabi zadruga za materialne izdatke. V skladu z gmotnim stažjem celote (ne poedinca) se zniža zdravniški honorar na 5—10—20 dinarjev. Če bi vsi redno plačevali, bi imeli lahko povsod brezplačen zdravniški pregled. Za vse člane ene zadruga veljajo enake cene. Vsi člani imajo torej po nižji ceni zdravnika in zdravila. To je kurativni del. Poleg tega pa opravljajo zadruga preventivno delo. V njihov delokrog spada zaščita matere in deteta, posvetovalnica za matere, dežji dispanzer, pomoč nosečim materam in porodnicam. Doslej šteje zveza 75 zadrug, približno 30 zadrug pa ima že svoje domove, ki imajo ambulanto, čakalnice, bolniške sobe in porodne sobe. Kjer zadruga nimajo svojega doma, vzamejo kako hišo v najem in adaptirajo najmanj 3—4 prostore. Poleg tega spada k zadrugi tudi protituberkulozni dispanzer in šolska poliklinika: zdravnik gre v šolo in sistematično pregleduje otroke, v raznih obdobjih pa se vrše kontrolni pregledi. Otroke tudi cepijo in če obolijo, jih brezplačno zdravniško pregledajo.

Nadalje razpolaga zveza zadrug s posebno premično zobno postajo, ki je nameščena v avtomobilu. Zadruga javljajo, kje jo potrebujejo, nakar pošlje vodstvo avtomobil v dotični kraj. Poleg tega imajo propagandni avto. V njem je rentgenski aparat z vsem potrebnim instrumentarijem za pregled in zdravljenje. Na vozu imajo montirane zvočnike in ojačevalce, v avtomobilu samem pa filmski aparat. Tako imajo možnost, da vršijo široko zasnovano zdravstveno propagando. Poleg kurativne in preventivne medicine pa ima zadruga tudi prosvetne naloge. Zato organizira moške in ženske mladinske oddelke, ter posebne oddelke za žene. Vsaka zadruga ima svojo upravo in nadzorni odbor. Dolžnost zadruga pa je prosvetno delo v zdravstvenem, kulturnem in ekonomskem pogledu. Zato zadruga zlasti marljivo izrabljajo zimo. Pozimi se vrše prosvetni zimski tečaji, za gospodinje pa trimesečni gospodinjski tečaji, tečaji za nego deteta, dalje prireja zadruga gospodarske tečaje, čebelarske, poljedelske, mizarske, tkalske in druge, kakor jih zahteva vsakokratni teren. Vrše se tudi enomesečni tečaji za voditelje zadrug. Vse združno delo se vrši na osnovi konkurence med posameznimi člani, med posameznimi oddelki in med zadrugami. Na koncu leta prirejajo zadruga razstave pridelkov, ženskih ročnih del, dalje predstave, večere s prosvetnim programom in drugo. Vsaka zadruga ima tudi svojo čitalnico.

Zadrugo je zasnoval pokojni dr. Kojić, ki je bil v podeželju sreski zdravnik. Beda in nizka raven higijene na vasi pa sta ga pripravila do tega, da je opustil svojo službo ter se ves posvetil organizaciji svoje zamisli. Njegova ideja se je pokazala za izvedljivo in skrajno koristno tudi po njegovi smrti, saj šteje zveza danes že 75 zadrug. Zveza zadrug ali kakor se srbsko imenuje, »Savez zdravstvenih zadruga«, uživa zdaj tudi podporo ministristva za socialno politiko. Dasi je gotovo, da zasebna ustanova v okoliščinah, kakršne so danes, zadrugarju ne more nuditi vsega, kar človeku že lahko nudi moderna medicina in dasi vemo, da mu ne more nuditi ne specialista ne modernih zdravstvenih aparatov

in pripomočkov, je ta zamisel vendar občudovanja vredna. Zavest, da je tako čustvoval s svojim ljudstvom srbski zdravnik, nam ublaži pošastno praznino, ki nam zazija nasproti, če si ogledujemo razkošne palače v mestu in ubožne kočice po ulicah in predmestjih. Ljudstvo, iz katerega rastejo taki sinovi, še davno ni izgovorilo svoje zadnje besede, še ni razvilo svojih najjačjih sil. Zaupati smemo vanj, da bo premagalo tudi preizkušnje, ki mu jih bo naložila usoda v bližnji bodočnosti.

R A Z N O

PETDESETLETNICA DVEH NAŠIH KULTURNIH DELAVCEV

V novembru sta praznovala dva naša kulturna delavca, Fran Albrecht in France Koblar, svojo petdesetletnico. Oba sta stala dolga leta v središču naše književnosti. Prvi je bil urednik Ljubljanskega Zvona, drugi urednik Doma in Sveta. Vzgojila sta nam celo vrsto pisateljev, esejistov in kritikov ter zgradila s svojim delom nekaj most iz predvojne dobe v našo. Albrecht in Koblar sta oba tipična predhodnika, mnogo ju veže s sedanostjo, a mnoge niti vodijo preko njiju v preteklost. Bolj ko za kogar koli, bi lahko dejali za tadvaj književnika, da sta sopotnika. Rojena v istem mesecu, sta stala vsak s podobno misijo v obeh taborih našega umskega prizadevanja, oba je pri uredništvu doletela podobna usoda: doživela sta krizo, prvi krizo Ljubljanskega Zvona, drugi krizo Doma in Sveta. Tako sta se rodila Sodobnost in Dejanje. V svojem lastnem delu sta tudi stala na dveh mejnikih. Albrecht je pesnik, pisatelj in prevajalec, ki je v zadnjem času dodal svojemu prevajalskemu delu še prelepi prevod Antigone, drugi literarni zgodovinar, kritik in esejist in pripravlja zgodovino našega leposlovja v drugi polovici devetnajstega stoletja. — Oba sta v boju s starim, okorelim svetom izvojevala zmago mladine in vodila naše kulturno življenje za dobršen korak naprej. Prišli bodo sicer drugi, ki bodo radikalneje stopali naprej, toda na izhodišču nove poti se bomo vedno povračali k njima. — Obema želimo še mnogo let plodnega dela!

M. M.

SLOBODAN JOVANOVIĆ

(Ob njegovi sedemdesetletnici)

V prvih decembrskih dneh je dopolnil sedemdeseto leto akademik in profesor beogradske univerze Slobodan Jovanović, ki ga je treba po vsej pravici šteti med najvidnejše znanstvenike in najzaokroženije osebnosti, kar so jih Srbi v

našem stoletju imeli. Udeleževal se je na več področjih; najbolj slovi kot pravnik, zgodovinar in sociolog. Literatura o njem in njegovem delu ni posebno obilna, kljub temu, da ga je celo že Jovan Skerlić uvrstil tik pred svetovno vojno v veliko izdajo svoje »Zgodovine nove srbske književnosti«. Posebej ga je pohvalil radi klenega jezika in sijajnega stila, kar ni preveč pogosta lastnost znanstvenikov. Potrebne študije o Slobodanu Jovanoviću in njegovem delu bo treba šele napisati. O njem in njegovem delu se zdaleč več govori kakor pa javno piše. Profesor Jovanović je posebljena skromnost in morda najomilnejša osebnost današnjega kulturnega Beograda. Docela v skladu z njegovo skromnostjo je potekla tudi njegova sedemdesetletnica. Nekaj prestolniških dnevnikov mu je posvetilo po eno stran, pa se je še radi tega zelo hudoval. Ker tudi pri nas ni bilo do danes bogve koliko pisano o njem, bom v par besedah spregovoril ob tej priložnosti o njegovem življenju in zlasti o njegovem delu.

Rodil se je Slobodan Jovanović v »srbskih Atenah«, v Novem Sadu 4. decembra 1869. leta. Izhaja iz znane družine Jovanovićev. Njegov oče Vladimir Jovanović je bil eden najdelavnejših voditeljev liberalne in demokratske mladine v Vojvodini šestdesetih in sedemdesetih let preteklega stoletja, bil nekaj časa univerzitetni profesor, znan kot eden prvih srbskih sociologov. Deloval je politično tudi v Srbiji, bil je prijatelj znanega socialista Svetozarja Markovića, bil je večkrat minister, živel je kot politični emigrant v inozemstvu, tako v Švici, Italiji, Angliji in drugod, bil je v osebnih stikih z Mazzinijem, Koshutom, Bakunjinom, s poljskimi revolucionarnimi emigranti. Vladimir Jovanović je bil tisti Srb, ki ga je madžarska policija na zahtevo srbske vlade po posrečenem atentatu na kneza Mihajla Obrenovića (29. maja 1868. po starem kolarju) hkrati z znanim bolgarskim revolucionarjem Ljubenom Karavelovom

prijela in imela sedem mesecev zaprtega v Varadinu in Pešti. Iz teh podatkov lahko zaključimo, v kakšni hiši in družbi je vzrastel njegov sin Slobodan, ki je že od mladih nog bil v stiku z najodličnejšimi predstavniki srbskega političnega in kulturnega življenja, ki je bilo takrat še v veliki meri osredotočeno v samem Novem Sadu.

Po končanih šolah in studijah je bil sprejet v službo v ministrstvu za zunanje zadeve. Čakala ga je lepa kariera; toda Slobodan Jovanović se je premislil, pustil diplomatsko službo in odšel na takratno veliko šolo, sedanjo univerzo za profesorja. Univerza je bilo tisto poprišče, ki je bilo najbolj pri srcu mlademu znanstveniku. In na pravni fakulteti je ostal več kot štirideset let, vse do sedaj, ko bo moral po sili zakona v pokoj. V Slobodanu Jovanoviću sta bili v izredni harmoniji združeni dve lastnosti: bil je prvovrsten znanstvenik in odlični profesor. Zato ni čudno, če zna sicer pogosto suhoparno snov podajati v tako prijetni obliki, da ga hodijo poslušati z drugih fakultet. Predvsem se je posvetil študiju države in dolgo vrsto let predaval o državnem pravu in o ustavnem pravu kraljevine Srbije, kasneje pa Jugoslavije. Dolgo časa je vodil tudi posebni tečaj, na katerem je predaval o novejši državno-pravni in sociološki literaturi. Zadnjih deset let pa je vodil tudi posebne tečaje, posvečene kandidatom za doktorje prava, na katerih je predaval o zgodovini srbskih ustav v preteklem stoletju, o povojnih evropskih ustavah, o državi, o angleškem ustavnem in administrativnem pravu, o korporativnem pravu, o sestavljeni državi, o formalni sociologiji, o sociologiji verstev, o politični sociologiji itd. Kot profesor je znal najti poti do src svojih slušateljev, kajti bil je do skrajnosti toleranten, pa pedanten (pripovedujejo, da ni zamudil nobenega predavanja, razen v boleznih) in strog. Dvakrat je bil tudi rektor prestolniške univerze.

Nimam ne namena ne prostora, da bi obširno govoril o njegovih delih. Samo to lahko rečem, da je napisal zdaleč več kakor povprečno napišejo znanstveniki. Njegova dela, ki so izhajala vse od začetka tega stoletja v knjigah in revijah, so sedaj sistematično zbrana v obsežni zbirki njegovih zbranih del, ki jih je izdal Geza Kohn in obsegajo 16 debelih knjig. Vse njegove razprave brez razlike se odlikujejo po plastičnosti in izredno lepem stilu. Saj je Slobodan Jovanović učenec zapadne šole, predvsem francoske. S pravnega področja je treba v prvi vrsti omeniti njegovo v dveh knjigah izšlo »Državo«, v kateri podaja po Heglovi

konceptiji lastno zamisel države. Branilec je državne avtoritete, ki jo tolmači kot zedinjujočo družabno tvorbo v zvezi z narodnostnim principom. Odkrito pa se postavlja proti zlorabi državne oblasti. Od njegovih pravnih del moram omeniti še dve knjigi z naslovom »Zgodovina političnih doktrin«, kjer so zbrane njegove razprave o Platonu in njegovih »državi«, Macchiavelliju, ameriški vstaji, francoski revoluciji, marksizmu, »Anti-Dühringu«, »Kapitalu«, Marxu in Heglu, Kautskemu, Buharinu, o Rozi Luxemburg, O Grossmannu in antimarksistih. V isti smeri je pisana tudi knjiga »Voditelji francoske revolucije« in pa dve knjigi »Političnih in pravnih razprav« (srbske ustave XIX. stoletja, Svetozar Marković, Pera Todorović, sistem dveh zbornic, Piroćanac, Garašanin, Rački, Andrassy, angleški parlamentarizem, Carlyle, Balfour, Štrossmayer in drugo).

Posebno plodovit pa je Slobodan Jovanović kot zgodovinar, predvsem kot pisec politične zgodovine. Srbi so imeli celo vrsto znanstvenikov, ki so se z večjim ali manjšim uspehom lotili zgodovine Srbije v preteklem stoletju, toda tako celotno kot Jovanović je ni zajel nihče, čeprav lahko omenim med drugimi, ki so se udeleževali na tem področju znane zgodovinarje tujea Leopolda Rankeja (za prvo polovico XIX. stol.), Stojana Novakovića, Grgurja Jakšića, Živanovića, Gavrilovića, Stranjakovića in Vukićevića. Omenjeni zgodovinarji so zvečine podajali samo posamezna obdobja pretekega stoletja, Jovanović pa je podal celotno sliko od ustavobraniteljev (1842) do padca Obrenovićevcev (1903). Po vrsti sledijo knjige »Ustavobranitelji«, »Druga vlada Miloša in Mihajla«, »Vlada Milana Obrenovića« v treh knjigah in še »Vlada Aleksandra Obrenovića« zopet v treh knjigah. Jovanović ni suhoparen zgodovinar. Pred bravcem oživlja nastopajoče osebe in jih podaja v toliki naturnosti, pogosto v direktnem govoru, da se njegove razprave bero ko roman. Posebno karakteristična je njegova jedrnata predstaviteljnost. S par podatki in potezami nazorno postavi pred bravca vodilne politične in vladarske osebnosti, označi jih s kratko, pa zadeto karakteristikom. Posebej moram poudariti njegovo objektivnost. Vedeti moramo, da piše o marsikom, ki ga je poznal osebno in bil priča njegovemu delu in postopkom. Če upoštevamo še okoliščine, v katerih je živel, ko je bil osebna priča tolikim političnim dogodkom proti koncu zadnjega in v začetku tega stoletja in po domači hiši, v kateri so se zbirali tolikeri odločujoči moške, poznal toliko zakulisnih dogajanj

in dejanj, in zlasti še zato, ker je njegov oče kot borec za demokratične pravice Srbije stal v njenih prvih vrstah, je ta njegova objektivnost toliko več vredna.

Ob koncu naj omenim tudi to, da je Slobodan Jovanović posebej v mlajših letih uspešno posegal tudi na področje književne kritike, sodeloval pri več revijah, ob samem začetku stal v vrstah ustanovnikov in sotrudnikov »Srbskega književnega glasnika«, ki je veljal za glasilo mlade demokratične generacije v Srbiji po vrnitvi Karadjordjevičev. Redki so srbski pisatelji, ki bolje obvladajo srbsčino ko znanstvenik Slobodan Jovanović, pa ni čudno, če ga je že marsikateri književni kritik postavljaj za vzgled dobrega, književno izdelanega pisanja. In v tem smislu moramo jubilanta brezpogojno smatrati tudi za pisatelja v čisto umetniškem smislu. Jovanović ne piše svojih razprav v visokem znanstvenem jeziku, ki se tako rad izprevrže v nerazumljivost, ampak preprosto, enostavno, pa zato toliko bolj razumljivo. Vse njegovo znanstveno udejstvovanje je tesno povezano z realnim življenjem, pa je tudi njegov opis tega življenja stvaren, koncizen, jedrnat. Kljub dejstvu, da spada Slobodan Jovanović v tisto generacijo srbske intelektualne elite, ki se je zvečine že umaknila z javnega poprišča in uživa zasluženi pokoj, ali je pa že zdavnaj pod rušo (Skerlić, Cvijić, Popović), so njegova dela sveža in sodobna ko da so včeraj napisana. In po teh svojih delih bo jubilant ostal zapisan v analih srbske znanosti kot prvi med prvimi. T. P.

FRANCOSKA AKADEMIJA DELI KNJIŽNE NAGRADE

Georges Goyau, ki je nedavno prispeval uvod v Kvaternikov francoski prevod Jurčičevega »Jurija Kózjaka«, leži pod rušo. Na seji v decembru, ko so nesmrtniki delili priznanje za književnost in za krepost, ga je nadomestil André Bellesort. V slovstvenem poročilu je najprej omenil nekatere onih mož peresa, ki so prejeli nagrado za svoje skupno delo.

Prednjači jim Jacques Boulenger. Poleg zgodovinskih spisov je dal občinstvu romane, n. pr. *Adam ou Eve?*, kjer pomlaja antično legendo, po kateri naj bi bil Tirezija skraja ženska, potlej moški. Kot kritik se drži načela: ne z osorno strogostjo, ne s pretirano hvalo! Toda značilen je naslov njegovim ocenam: »Umetnost je težka«. Najpomembnejša pa utegne biti v njegovi proizvodnji tale stran: obnovev romanov Okroglega

omizja. Po tristoletnem spanju so pod njegovo šibico bajanko nikhle med občinstvo zajetne zgodbe o Lancelotu, Gralu, kralju Arturju, viru dvorljivosti, spoštovanja do ženske, čiste ljubezni, misticizma, ki prešinja mnoga francoska dela, zlasti Racineove tragedije. Za vzor mu je bil sijajni Bédierov »Tristan et Iseult«. Boulenger slove še kot potopisec: izvrstne so njegove povesti s poti po grških krajih »Krf, Navzikain otok«.

Dosmrtni tajnik Akademije lepih umetnosti, Adolphe Boschot, drugi odlikovanec, je pred 40 leti stopil v knjižno areno z razpravo »La crise poétique« kot protivnik prostega verza, češ da svobodni stih pristoji le ljudski popevki. Z izrazitim čutom za ritem in ubranost besed daje bodočemu pesniškemu mesiji prozodična navodila, pa tudi smernice za življenje: Biti pesnik, to je najvišji način človekovanja! ... Boschot spada med redke glasbene ocenjevalce, katerih sodbo so odobravalj celo muziki. Lastno izpoved obsega trilogija, roman »La jeunesse d'un romantique«. Celih 1830 strani! Obširni zasnutek je pozneje skrčil na 400 strani pod naslovom: »Hector Berlioz«. Glavni junak je ne samo darovit godbenik, ampak tudi eden najlepših zastopnikov pokolenja iz l. 1830.

Dekan modroslovske fakultete v Grenobleu, Jacques Chevalier, nosilec Barthoujeve nagrade, je predvsem filozof in moralist. Neskladnost, brezveznost, v kateri se otepa sodobni svet, izvira po njegovem iz nedostatka pravnosti. Kadar nanesse pomenek na zvijačo, grabežljivost, izdajstvo, se vselej najde kdo, da zine: »Ah, kako je to človeško!« Reči pa bi morali: »Ah, kako je to živinsko! Tako je kakor v prirodi, v džungli.« Bolj ko si človek, bolj se oddaljuje od živinskosti. Razmišljati bi bilo treba več. Ali hlastljivost naših dni nas ovira. Ljudem najbolj manjka značaja, nezavisnosti, srčnosti do lastnega bitka. »Redkokdaj si upa duh biti to, kar je«, pravi Boileaujev verz, ki je toliko ugajal A. Daudetu.

Gospa Saint-René Taillandier je prejela posvetilo za svoje zgodovinske knjige, ki po svoji raznoterosti in živahnosti spominjajo na slog gospe pl. Sévigné.

Dr. A. Debeljak
Dalje prihodnjčič.

IZ UREDNIŠTVA

»Slovenski pisci« Umberta Urbanija, ki so v tej številki izostali, se bodo nadaljevali pozneje.

Velika nagradna akcija

KI SMO JO RAZPISALI O BOŽIČU ZA PRIDOBIVANJE NOVIH
NAROČNIKOV VELJA

izjemoma še do 1. marca 1940.

NAROČNIKI IN NAROČNICE, IZRABITE TO PRILIKO IN SI
OBOGATITE SVOJO KNJIŽNICO Z NAŠIMI NAGRADAMI.
NAGRADE, KI VELJAJO ŠE DO 1. MARCA, SO SLEDEČE:

Kdor pridobi *enega* novega naročnika na naše redne publikacije, si lahko izbere za nagrado eno izmed sledečih knjig vezano v platno:

KNUT HAMSUN
BLAGOSLOV ZEMLJE
Roman.

KNUT HAMSUN
POTEPUHI
Roman.

WALTER SCOTT
IVANHOE
Roman.

EMIL LUDWIG
NAPOLEON
Biografski roman.

FULÓP MILLER
SVETI SATAN
Biografija.

LYTTON STRACHEY
KRALJICA VIKTORIJA
Biografija.

MADÉLON LULOFS
GUMIJEVE PLANTAŽE
Roman s Sumatre.

PEARL S. BUCK
DOBRA ZEMLJA
Roman o Kitajski.

PROSPER MÉRIMÉE
SENTJERNEJSKA NOČ
Roman.

BOJAN ISAJEV
ROJENI SMO NA BALKANU
Roman.

D. H. LAWRENCE
SINOVI IN LJUBIMCI
Roman.

JIRY WOLKER
PRAVLJICE
Samo v platno vezane.

L. N. TOLSTOJ
IZPOVED
Samo v platno vezano.

SIGRID UNSET
JENNY
Roman.

V. BLASCO IBANES
KRVAVE ARENE
Roman.

SINCLAIR LEWIS
ARROWSMITH
Roman

MAKSIM GORKIJ
TRIFE LJUDJE
Roman.

JANKO LAVRIN
**DOSTOJEVSKI,
NIETZSCHE, TOLSTOJ**
Tri študije.

JORDAN JOVKOV
ZANJEC
Roman iz bolgarskega življenja.
(Samo v platno vez.)

KARL ČAPEK
POGOVORI Z MASARYKOM
knjiga o velikem človeku filozofu in državniku
(Samo v platno vez.)

JAMES JEANS
TAJNE VSEMIRJA
Poljudna astronomska knjiga.

IRVING STONE
SLA PO ŽIVLJENJU
Roman o Vincentu Van Goghu.

ALOJZ GRADNIK
SVETLE SAMOTE
Zbirka pesni. Samo v platno vez.

JACK LONDON
DOLINA MESECA
Roman.

IVAN A. GONČAROV
OBLMOV
Roman.

JACK LONDON
MARTIN EDEN
Roman.

OTTO WEININGER
SPOL IN ZNAČAJ
Roman.

VLADIMIR BARTOL
AL ARAF
Zbirka novel.

ANDRÉ MAUROIS
OBDOBJA V LJUBEZNI
Roman.

HEINRICH MANN
VELIKA STVAR
Roman.

IVAN S. TURGENJEV
**POMLADNE VODE
OČETJE IN SINOVI**
Dva romana.

THAMES WILLIAMSON
**ZEMLJA MI JE
POVEDALA**
Eskímski roman.

JOHN GALSWORTHY
SAGA O FORSYTH
Trije romani.

Vsak roman velja za eno knjigo.

Kdor pridobi *dva* nova naročnika, si lahko izbere *dve* izmed gori naštetih knjig ali pa *eno v polusnje* vezano.

Kdor pridobi *tri* naročnike, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *štiri v platno* vezane ali *dve v polusnje* vezani.

Kdor pridobi *štiri* nove naročnike, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *pet v platno* vezanih ali *tri v polusnje* vezane.

Kdor pridobi *pet* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *šest v platno* vezanih ali *štiri v polusnje* vezane.

Kdor pridobi *šest* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *osem v platno* vezanih ali pa *šest v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *sedem* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *devet v platno* vezanih ali pa *sedem v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *osem* naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *deset v platno* vezanih ali pa *osem v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *devet* naročnikov, prejme lahko izmed gori navedenih knjig *dvanajst v platno* vezanih ali pa *devet v polusnje* vezanih.

Kdor pa pridobi *deset* naročnikov, mu pošljemo za nagrado v platno vezano, čez 1700 strani obsegajočo in bogato ilustrirano veledelo angleškega pisatelja

H. G. WELLSA

„SVETOVNA ZGODOVINA“

Kdor pa to delo že ima, si lahko izbere za deset novih naročnikov *trinajst* izmed gori navedenih *v platno* vezanih knjig ali *deset v polusnje* vezanih.

Te božične nagrade bomo začeli razpošiljati s 1. februarjem. Ker so nagrade izredno bogate, je razumljivo, da jih bomo lahko poslali samo tistim, ki bodo pridobili samo zares *zanesljive* in *plachujoče* naročnike in ki bodo imeli tudi sami poravnane vse že zapadle obroke. Naročilnice za pridobivanje novih naročnikov so priložene reviji.

DRUGA REDNA PUBLIKACIJA ZA TEKOČE POSLOVNO LETO

MARGARET MITCHELL V VRTINCU

DRUGA KNJIGA, IZIDE V MESECU MARCHU

Prvo knjigo tega veledela, o katerem prejema založba od bralcev že sedaj zelo navdušene izjave, pa pokažite, ako ste jo sami že prebrali, svojim znancem in prijateljem in jih skušajte pridobiti za naše naročnike. — Opozorite jih, naj se naroče pravočasno, ker je verjetno, da pozneje tega dela ne bo mogoče več dobiti.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Ali se hočete igranje naučiti ruščine?

Pred božičem je izšel v naši založbi

(kot izredna knjiga)

POLJUDEN UČBENIK RUSKEGA JEZIKA

„Ne bojmo se ruščine“

ki ga je napisal

priv. docent Dr. Aleksander Isačenko

Nikomur se ni treba več bati težav ruščine, ker ga ta knjiga brez učitelja igranje uvaja v vse skrivnosti tega najbolj razširjenega slovanskega jezika. Ta knjiga je bila nam Slovencem že dolgo potrebna; od učenca zahteva samo ljudsko-šolsko izobrazbo, ne da bi bila pri tem suhoparna in šolarska. V zabavnih berilih, anekdotah in razgovorih iz vsakdanjega življenja se naučimo vsega, kar je treba znati o slovnici, izgovoru in besedilu ruščine. Knjiga nas uči tiste moderne ruščine, ki se dandanes govori, in navaja čitalca, da se priuči tudi praktičnemu in aktivnemu znanju tega jezika. V knjigi »Ne bojmo se ruščine!« boste našli zanimiva berila o športu, letalstvu, o filmu in gledališču, o polarnih ekspedicijah, pa tudi o ruskem zemljepisu in zgodovini, tako da vam bo služila ta knjiga tudi za najvažnejše informacije o ruskem življenju. Tudi literatura ni prikrajšana: našli boste v knjigi pesmi ruskih klasikov in celo ruski prevod Prešernove »Luna sije«. Uganke, reki, pregovori in karikature delajo to koristno knjigo posebno privlačno. »Ne bojmo se ruščine!« izvira izpod peresa mladega ruskega docenta na naši univerzi dra. Aleksandra Isačenka. Knjiga je pisana v modernem pravopisu, upošteva pa tudi staro ortografijo, tako da bo vsak, ki jo bo predelal, z lahkoto nadaljeval z izpopolnitvijo svojega znanja. Prav v Ljubljani ruskih knjig ne manjka: »Ruska matica« v Ljubljani razpolaga s knjižnico 6000 ruskih knjig (klasično in moderno slovstvo, znanstvena literatura itd.), ki jih rade volje pošilja izposojevalcem tudi na deželo. Nadejamo se, da se boste tudi vi zanimali za to knjigo in jo takoj naročili.

Knjiga obsega 200 strani in stane za naše naročnike vezana din 66'—
(za nenaročnike din 88'—)

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

REVIJI SO PRILOŽENE POLOŽNICE! — PORAVNAJTE NAROČNINO!

ALI STE ŽE NAROČILI KNJIGO

Božo Vodušek
Odčarani svet

P E S N I Š K A Z B I R K A

To zbirko moramo šteti med najpomembnejše slovenske knjige. Oglejte si naš oglas v prejšnji številki *Modre ptice*.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Otroke obdarujte s knjigo

Alekseja Tolstoja
Zlati ključek

Čudo med knjigami sodobne svetovne mladinske literature. Delo, za katerega se navdušujejo dečki in deklice med 7. in 14. letom.

Knjigo krasi 70 mojstrskih ilustracij, ki so posnete po ruski izdaji. Stane za naše naročnike din 30.—.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Ali hočete še eno dragoceno knjigo
v svoji knjižnici

?

Pošljite v vezavo revijo *Modro ptico*

Kakor vsako leto je založba tudi letos poskrbela za originalno vezavo revije »*Modre ptice*«. Kdor hoče imeti vezan letnik, naj zbere vse številke in jih pošlje na naš naslov. Čez nekaj tednov bo založba vrnila vezan letnik. Vezava stane din 30.—, s poštnino vred din 35.—. Prav toliko stane tudi vezava vsakega prejšnjega letnika naše revije.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

**Salda-konte, štrance, journalne,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

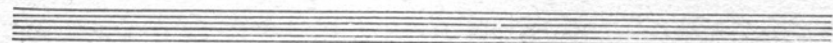
***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

MERCINA IN DRUG

Ljubljana, Kolodvorska ulica 8 — Telefon 22-32

Trgovina s papirjem na veliko

Ima v zalogi fine brezlesne papirje, dokumentni koncept, knjižne in risalne papirje, srednjefine papirje in kartone. Za pisarne priporoča zlasti razne bančno-poštne papirje, linirane in karirane papirje v pisarniškem in trgovskem formatu, kakor tudi ciklostilni in prepisni papir.

Tiskarna Merkur

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO, LICNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, CASOPISE, REVIIJE, KUVERTE, MEMORANDE, RACUNE, LETAKE, LEPAKE, POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD. VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEC BARVAH

V LASTNI ZALOZBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«, KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOSLJE
TELEFON 25-52